

**ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΠΑΤΡΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΟΡΑΣΗΣ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Μετέχουσες Σπουδάστριες:

Ξυνή Νίκη

Πολίτη Ελένη

Υπεύθυνη Εκπαιδευτικός:

Στρατίκη- Πανταζάκα Αθανασία

Καθηγήτρια Εφαρμογών

Πάτρα 2007

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Σελίδες

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

1. Εισαγωγή	1
2. Το Πρόβλημα	3
3. Σκοπός και Στόχοι της μελέτης	4
4. Ορισμοί Όρων	5

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΣΧΕΤΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

1. Ιστορική Αναδρομή στην εκπαίδευση των τυφλών	7
2. Αίτια Τύφλωσης και Ομάδες υψηλού κινδύνου	8
3. Κοινωνική Διάσταση της αναπηρίας	10
4. Στόχοι της Εκπαίδευσης	24
5. Βαθμίδες της Εκπαίδευσης	26
6. Εξοπλισμός στην εκπαίδευση των ατόμων με προβλήματα όρασης	28
7. Είδη Διδακτικών Μοντέλων	30
8. Ανισότητες στην Εκπαίδευση	31
9. Εκπαίδευση προσανατολισμού και κινητικότητας στον χώρο	37
10. Νέες Τεχνολογίες στην Εκπαίδευση των ατόμων με προβλήματα όρασης	39
11. Παρουσίαση του Κέντρου Εκπαίδευσης και Αποκατάστασης Τυφλών (ΚΕΑΤ)	42

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	53
-------------	----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙV

Α. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	62
-----------------	----

Β. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	65
--------------	----

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	67
--------------	----

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Α. Προτεινόμενο σύστημα ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης	72
--	----

Β. Σύστημα γραφής και ανάγνωσης των τυφλών – Braille	74
--	----

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ

Για την ολοκλήρωση της παρούσας μελέτης θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε καταρχήν την υπεύθυνη καθηγήτρια της πτυχιακής εργασίας μας, την κα. Πανταζάκα Αθανασία, (-καθηγήτρια Κοινωνικής Εργασίας στο ΑΤΕΙ Πάτρας-), τις Παναγιώτου Νικολέτα και Πανηγυράκη Μαρία (-κοινωνικές λειτουργούς στο ΚΕΑΤ) ,τον κο. Τουτούλη Ηλία (-ψυχολόγο του ΚΕΑΤ-) και την κα. Λεοτσάκου Μπέττυ (-σύμβουλο επαγγελματικής αποκατάστασης σε άτομα με προβλήματα όρασης του ΚΔΑΥ-).

Τέλος, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε όλα τα μέλη του ΚΕΑΤ (ειδικούς παιδαγωγούς, διοικητικούς υπαλλήλους, υπαλλήλους βοηθητικού προσωπικού) και τους μαθητές οι οποίοι συνέβαλλαν και αυτοί στην ολοκλήρωση της μελέτης με τη συνεργασία τους.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ

Η παρούσα εργασία ασχολείται με το θέμα της εκπαίδευσης των ατόμων με προβλήματα όρασης στην Ελλάδα.

Η κινητοποίηση για την εκπαίδευση των ατόμων με προβλήματα όρασης τοποθετείται μετά τα μέσα του 18^{ου} αιώνα .

Στην Ελλάδα ο «Οίκος Τυφλών», που ιδρύθηκε το 1906, αποτέλεσε την πρώτη προσπάθεια για κινητοποίηση στην εκπαίδευση τυφλών ατόμων και άνοιξε το δρόμο για τη δημιουργία περισσότερων φορέων που θα ασχολούνταν με τα άτομα αυτά.

Μέσα από το πέρασμα των χρόνων και μέχρι σήμερα ο τρόπος αντιμετώπισης της αναπηρίας από την κοινωνία οδηγεί σε απομόνωση των αναπήρων και κοινωνικό αποκλεισμό. Η άνιση μεταχείριση του ανάπηρου ατόμου δυσχεραίνει την ισότιμη συμμετοχή του και γι' αυτό θα πρέπει να υπάρξει παρέμβαση σε τομείς όπως η εκπαίδευση, η εργασία, η οικογενειακή ζωή και η προσβασιμότητά τους στο φυσικό περιβάλλον , στην επικοινωνία και στην πληροφόρηση.

Όσον αφορά την ειδική εκπαίδευση, παρέχεται μόνο στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση (από το προνήπιο μέχρι το Δημοτικό). Η Δημοτική εκπαίδευση παρέχεται σε ειδικό σχολείο, ειδική τάξη σε σχολείο βλεπόντων ή σε τμήμα ένταξης σε γενικό Δημοτικό σχολείο. Στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση οι τυφλοί μαθητές φοιτούν σε τμήματα ένταξης σε σχολεία βλεπόντων ενώ στην τριτοβάθμια δεν παρέχεται ειδική εκπαίδευση. Οι τυφλοί φοιτητές συνεκπαιδούνται με τους υπόλοιπους συμφοιτητές τους στο γενικό πρόγραμμα σπουδών.

Η εκπαίδευση των ατόμων με προβλήματα όρασης στοχεύει στο να ενταχθούν τα άτομα αυτά στην παραγωγική διαδικασία και στο κοινωνικό σύνολο σε συνδυασμό με τους κοινούς στόχους που αφορούν και τους βλέποντες μαθητές. Για την επίτευξη αυτών των στόχων πολύ σημαντικός είναι ο εξοπλισμός που χρησιμοποιείται στην εκπαίδευση των ατόμων με προβλήματα όρασης. Σε αυτόν περιλαμβάνονται βοηθήματα, τα οποία έχουν ως σκοπό την τόνωση της οπτικής, απτικής, ακουστικής λειτουργίας των ατόμων με αναπηρία της όρασης καθώς και της ανεξάρτητης κίνησης τους.

Εμπόδια συναντώνται σε ζητήματα εκπαίδευσης για τα άτομα με προβλήματα όρασης εξ' αιτίας της έλλειψης κατάρτισης σε θέματα ειδικής αγωγής από τους εκπαιδευτικούς, λόγω της έλλειψης κατάλληλου εκπαιδευτικού υλικού και λόγω της απουσίας θέσπισης ενός σύγχρονου εκπαιδευτικού συστήματος για τα άτομα αυτά που θα προωθούσε την ισότητα ευκαιριών στην εκπαίδευση.

Ιδιαίτερα σημαντική στην εκπαίδευση των τυφλών είναι η εκπαίδευση προσανατολισμού και κινητικότητας στο χώρο γιατί ενισχύει τη κοινωνική τους ένταξη καθώς τους δίνεται η δυνατότητα να συμμετέχουν σε όλους τους τομείς της καθημερινής ζωής. Βασικός σκοπός της εκπαίδευσης σε αυτές τις συγκεκριμένες δεξιότητες είναι η σταδιακή ανεξαρτησία του τυφλού ατόμου.

Η εισαγωγή των τεχνολογιών της πληροφορικής στην εκπαίδευση των ατόμων με αναπηρία της όρασης δίνει τη δυνατότητα σχεδιασμού εξατομικευμένων προγραμμάτων ανάλογα με τις ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες των μαθητών και αποτελεί κίνητρο για μια νέα μαθησιακή προσπάθεια για τους τυφλούς μαθητές.

Βασικός φορέας εκπαίδευσης και αποκατάστασης ατόμων με προβλήματα όρασης είναι το Κέντρο Εκπαίδευσης και Αποκατάστασης Τυφλών (ΚΕΑΤ). Στον τομέα της εκπαίδευσης τα προγράμματα ξεκινούν από το προνηπιακό τμήμα και καταλήγουν στα υποστηρικτικά μαθήματα της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Σκοπός του ΚΕΑΤ στον τομέα της εκπαίδευσης είναι η επίτευξη της αρτιότερης μάθησης των τυφλών παιδιών. Σχετικά με την κοινωνική ένταξη στο ΚΕΑΤ λειτουργούν τμήματα (κινητικότητας και προσανατολισμού, κοινωνική και ψυχολογική υπηρεσία) τα οποία έχουν ως κύριο σκοπό τη σταδιακή ανεξαρτησία των ατόμων με προβλήματα όρασης.

Από έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε μέλη του προσωπικού του ΚΕΑΤ, με σκοπό να διερευνηθεί το μοντέλο εκπαίδευσης των ατόμων με προβλήματα όρασης προέκυψε πως το μοντέλο εκπαίδευσης του ΚΕΑΤ είναι προσανατολισμένο προς την κατεύθυνση της κοινωνικής ενσωμάτωσης.

ΑΡΚΤΙΚΟΛΕΞΑ

ΑΜΕΑ	Άτομα με Ειδικές Ανάγκες
ΕΣΑΕΑ	Εθνική Συνομοσπονδίες Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες
ΚΔΑΥ	Κέντρο Διάγνωσης Αξιολόγησης και Υποστήριξης
ΚΕΑΤ	Κέντρο Εκπαίδευσης και Αποκατάστασης Τυφλών
ΟΑΕΔ	Οργανισμός Απασχολήσεως Εργατικού Δυναμικού
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο κύριο μέρος της παρούσας μελέτης (ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ) καταγράφονται οι πρώτες προσπάθειες στην ιστορία της εκπαίδευσης των τυφλών τον 18^ο αιώνα στην Ευρώπη και τον σημαντικό σταθμό στην Ελλάδα με την ίδρυση του «Οίκου Τυφλών» το 1906.

Στην συνέχεια παρατίθεται τα αίτια (κληρονομικά και επίκτητα) της τύφλωσης καθώς και τις ομάδες εκείνες που παρουσιάζουν μεγαλύτερο ποσοστό κινδύνου τύφλωσης (Ομάδες Υψηλού Κινδύνου).

Έπειτα γίνεται αναφορά στην κοινωνική διάσταση της αναπηρίας και συγκεκριμένα στον κοινωνικό αποκλεισμό που αντιμετωπίζουν τα ανάπηρα άτομα, στην ισότιμη συμμετοχή των ατόμων με αναπηρίες και στις προϋποθέσεις για την ισότιμη συμμετοχή οι οποίες είναι: η αφύπνιση για δράση, η ιατρική φροντίδα, η αποκατάσταση και οι υπηρεσίες υποστήριξης.

Επίσης, σε αυτή την ενότητα καταγράφονται οι τομείς στόχων για την ισότιμη συμμετοχή οι οποίοι είναι οι εξής: η προσπελασιμότητα, η εκπαίδευση, η εργασία, η διατήρηση των εισοδημάτων, η κοινωνική ασφάλιση, η οικονομική ασφάλιση, η οικογενειακή ζωή και η ολοκλήρωση της προσωπικής ζωής.

Στην επόμενη ενότητα αναφέρονται οι στόχοι της εκπαίδευσης των ατόμων με προβλήματα όρασης, πολλοί από τους οποίους δεν διαφέρουν από αυτούς των βλεπόντων μαθητών.

Έπειτα, γίνεται λόγος για τις βαθμίδες της εκπαίδευσης των ατόμων με προβλήματα στην όραση, δηλαδή στην πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Επίσης, καταγράφεται ο βασικός εξοπλισμός που χρησιμοποιούν τα τυφλά ή μερικώς βλέποντα άτομα, ο οποίος συνοπτικά είναι: βοηθήματα κινητικότητας και προσανατολισμού, οπτικά βοηθήματα, βοηθήματα τόνωσης της οπτικής, ακτικής και ακουστικής λειτουργίας, το σύστημα γραφής και ανάγνωσης BRAILLE και τα ηλεκτρονικά βοηθήματα.

Η επόμενη ενότητα περιλαμβάνει τα είδη διδακτικών μοντέλων για μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες (όπως για μαθητές με προβλήματα όρασης) τα οποία είναι: δίχως την παροχή ειδικής βοήθειας, με συνδιδασκαλία, με την παροχή

βοήθειας από περιπατητικό εκπαιδευτικό και με την παροχή βοήθειας από διεπιστημονική ομάδα.

Στην συνέχεια διερευνούνται οι ανισότητες που αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρίες σε ζητήματα εκπαίδευσης. Επίσης τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν συγκεκριμένα οι μαθητές με προβλήματα όρασης και τις απαιτήσεις κατάλληλου υλικού για τα άτομα.

Έπειτα γίνεται αναφορά στις έννοιες του προσανατολισμού, της κινητικότητας, στο πρόβλημα που αφορά τους τυφλούς, τους τρόπους αντιμετώπισης του προβλήματος και σε στοιχειώδης πληροφορίες που αφορούν την εκπαίδευση στην κινητικότητα και τον προσανατολισμό.

Στην επόμενη ενότητα καταγράφονται πληροφορίες για την χρήση των νέων τεχνολογιών στην εκπαίδευση ειδικής αγωγής. Συγκεκριμένα ο ρόλος της πληροφορικής στην εκπαίδευση, το μέλλον της πληροφορικής, την εκπαίδευση και την εισαγωγή των νέων τεχνολογιών στα τμήματα ένταξης.

Στην τελευταία ενότητα του ΚΕΦ.ΙΙ, γίνεται μια παρουσίαση του Κέντρου Εκπαίδευσης και Αποκατάστασης Τυφλών (ΚΕΑΤ) και συγκεκριμένα η κοινωνική και ψυχολογική υπηρεσία, το προνηπιακό τμήμα -νηπιαγωγείο-δημοτικό, το τμήμα κινητικότητας, προσανατολισμού και δεξιοτήτων καθημερινής διαβίωσης, η βιβλιοθήκη-τυπογραφείο του ΚΕΑΤ, το εργαστήριο ειδικού εποπτικού υλικού και καταγράφονται επιπλέον σημαντικές πληροφορίες για το κέντρο.

Στο ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ παρουσιάζεται η ερευνητική μας προσπάθεια να διερευνηθεί το μοντέλο εκπαίδευσης των ατόμων με αναπηρίες της όρασης που παρέχεται μέσω του ΚΕΑΤ. Καταγράφεται ο σκοπός, ο πληθυσμός, το δείγμα, η μέθοδος ανάλυσης και τα αποτελέσματα της έρευνας.

Τέλος, στο ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙV, παρατίθενται τα συμπεράσματα και οι προτάσεις οι οποίες αποτελούν κατάληξη της συνολικής μελέτης του θέματος.

2. ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

Στην Ελλάδα, η εκτίμηση για τον πληθυσμό των τυφλών είναι 21.000 για το 1990, ενώ οι τυφλοί που έχουν καταγραφεί στον νομό Θεσσαλονίκης είναι 1031 (περίπου 1% του συνολικού πληθυσμού). Είναι πολύ πιθανόν όμως ο πραγματικός αριθμός να είναι διαφορετικός λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι πολλοί τυφλοί ζουν σε απομακρυσμένες περιοχές και ότι πολλές οικογένειες αποφεύγουν να δηλώσουν την αναπηρία του παιδιού τους. (στα πλαίσια των παραδοτέων του 7^{ου} Πακέτου Εργασίας του Ευρωπαϊκού ερευνητικού έργου TESTLAB: «Θεσσαλονίκη: Μελέτη μιας περιοχής χωρίς υπηρεσίες» από την εταιρία Polyplano Euroconsultants).

Με βάση την έρευνα που διενεργήθηκε στη Θεσσαλονίκη το 1997 («Θεσσαλονίκη: Μελέτη μιας περιοχής χωρίς υπηρεσίες») με αντικείμενο την προσβασιμότητα των βιβλιοθηκών από τυφλούς και χρήστες με προβλήματα όρασης, προέκυψαν τα παρακάτω συμπεράσματα αναφορικά με το μορφωτικό επίπεδο.

Στην Ελλάδα υπάρχουν τέσσερα (4) ειδικά δημοτικά σχολεία για μαθητές με προβλήματα όρασης: στην Αθήνα, στη Θεσσαλονίκη, στην Πάτρα και στα Ιωάννινα τα οποία υπάρχουν μόνο στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση και όχι στη δευτεροβάθμια.

Η παραπάνω έρευνα που έγινε σε 121 τυφλούς έδειξε ότι το 41% από αυτούς είχαν απολυτήριο λυκείου ενώ περίπου το 20% είχε κάποιον πανεπιστημιακό τίτλο. Μόνο το 5% δεν είχε παρακολουθήσει μαθήματα καμιάς εκπαιδευτικής βαθμίδας .

3. ΣΚΟΠΟΣ - ΣΤΟΧΟΙ

Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι να διερευνηθεί η εκπαίδευση των ατόμων με προβλήματα όρασης στην Ελλάδα.

Επιμέρους Στόχοι είναι:

- Ø Να γίνει ιστορική ανασκόπηση στην εκπαίδευση των τυφλών.
- Ø Να μελετηθεί η κοινωνική διάσταση της αναπηρίας.
- Ø Να καταγραφούν οι στόχοι και οι βαθμίδες της εκπαίδευσης σε αντιδιαστολή με τις ανισότητες και τα εμπόδια στην εκπαίδευση των ατόμων με αναπηρίες.
- Ø Να γίνει αναφορά στον βασικό εξοπλισμό, στην εκπαίδευση προσανατολισμού και κινητικότητας στον χώρο και στις νέες τεχνολογίες που χρησιμοποιούνται στα πλαίσια της ειδικής εκπαίδευσης.
- Ø Να γίνει παρουσίαση του KEAT στο οποίο πραγματοποιήθηκε η έρευνα με σκοπό να διερευνηθεί το μοντέλο εκπαίδευσης των ατόμων με αναπηρίες της όρασης.

4. ΟΡΙΣΜΟΙ ΟΡΩΝ

- «ΑΝΑΠΗΡΙΑ»

Ο Σταθόπουλος Π.Α. αναφέρει έναν ορισμό του Οικονομικού και Κοινωνικού Συμβουλίου του Ο.Η.Ε. (1975) για το ανάπηρο άτομο ,έτσι «ανάπηρος» είναι: «οποιοδήποτε άτομο δεν μπορεί να εξασφαλίσει μόνο του όλες ή ένα μέρος από τις ανάγκες μιας φυσιολογικής ατομικής ή και κοινωνικής ζωής λόγω κάποιου εκ γενετής ή επίκτητου σωματικού ή διανοητικού μειονεκτήματος». Ένας άλλος ορισμός για τα ανάπηρα άτομα είναι: «τα άτομα αυτά που παρουσιάζουν δυσκολίες, αδυναμίες ή δυσλειτουργίες και σχετίζονται με τις διανοητικές τους ικανότητες, με τις αισθητηριακές και αντιληπτικές τους λειτουργίες, με τη σωματική τους υγεία, την κινητικότητα (λεπτή κινητικότητα, βάδιση, ισορροπία), με το συναισθηματικό τους κόσμο, την κοινωνική τους συμπεριφορά και κυρίως με την ικανότητά τους για επικοινωνία με το προσωπικό τους εγώ και με το περιβάλλον». (Κρουσταλάκης Γ. Σ., 2003, σελ. 12).

- «ΤΥΦΛΩΣΗ (τυφλά άτομα και μερικώς βλέποντα άτομα)

Ο Κυπριωτάκης Α. ορίζει την τύφλωση ως την «αδυναμία του οπτικού οργάνου να συλλάβει οπτικά ερεθίσματα και η έλλειψη οπτικών παραστάσεων».

Με την ευρύτερη έννοια του όρου: «τυφλά θεωρούνται τα άτομα των οποίων η όραση είναι μειωμένη σε τέτοιο βαθμό, ώστε να μην μπορούν να την χρησιμοποιήσουν κατά την άσκηση κάποιου επαγγέλματος. Μάλιστα στην κοινή γλώσσα, κάθε άτομο που αδυνατεί να κινηθεί και να προσανατολιστεί, χωρίς ξένη βοήθεια, είναι τυφλό» (Κυπριωτάκης Α., 1985, σελ. 21).

Ουσιαστικά τα άτομα με πρόβλημα όρασης διαχωρίζονται στα:

Μερικώς βλέποντα: «...είναι τα άτομα εκείνα που έχουν μερική απώλεια όρασης, μπορεί να πάσχουν από Μελαχρωστική αμφιβληστροπάθεια ή Διαβητική ρετινοπάθεια ή από καταρράκτη ή από τη νόσο stargard κλπ. Η απώλεια της όρασης διαφέρει ανάλογα τη πάθηση» (Κουτάντος Δ., 2005) και τα *τυφλά* (ολική απώλεια όρασης): «Τύφλωση είναι η έλλειψη όρασης εξ' αμφοτέρων των ματιών. Νομικά τυφλό θεωρείται το άτομο που έχει οπτική οξύτητα κάτω του 1/20 και που δεν μπορεί

να αναγνωρίσει με βεβαιότητα και να μετρήσει τα δάχτυλα μιας ανοικτής παλάμης 30εκ. (Νόμος Ν.958/1979 ΦΕΚ).

- «ΕΙΔΙΚΗ ΑΓΩΓΗ»

«Με τον όρο “ειδική αγωγή” εννοούμε τους ιδιαίτερους τρόπους μεταχείρισης και εκπαίδευσης των ατόμων που παρουσιάζουν κάποια απόκλιση από το φυσιολογικό. Η ειδική αυτή παιδαγωγική αντιμετώπιση πρέπει να είναι ανάλογη με την ιδιαιτερότητα που χαρακτηρίζει τα άτομα αυτά». (Κρουσταλάκης Γ. Σ., 2003, σελ. 12) .

- «ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΝΤΑΞΗ»

Ως *εκπαιδευτική ένταξη* ορίζεται «η τοποθέτηση των μαθητών με ιδιαίτερες εκπαιδευτικές ανάγκες σε γενικά πλαίσια φοίτησης συνομηλίκων τους (γενικά σχολεία), με σκοπό την αποφυγή του διαχωρισμού τους και τελικό στόχο τη συνεκπαίδευση, χωρίς όμως τη μέριμνα εξασφάλισης των απαραίτητων υποστηρικτικών υπηρεσιών που θα μπορούσαν να εγλυθηθούν κάτι παρόμοιο». (Χαρουπιάς, 2001, σελ. 108).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΣΧΕΤΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

1. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΤΥΦΛΩΝ

Μετά από τα μέσα του 18^{ου} αιώνα καταβλήθηκαν έντονες προσπάθειες για τη μόρφωση των τυφλών. Σε μερικές χώρες καθιερώθηκε μάλιστα η υποχρεωτική φοίτηση (Σαξονία 1874, Πρωσία 1911). Ίδρύθηκαν σχολεία διαφόρων βαθμίδων για τη μόρφωση των τυφλών (Worcester College, 1866) και καθιερώθηκε ο θεσμός της ειδικής μόρφωσης των δασκάλων για τυφλούς (Βερολίνο 1866, θεσμός πτυχιακών εξετάσεων 1911).

Μετά το Β' Παγκόσμιο πόλεμο (1945) πραγματοποιήθηκαν διεθνή συνέδρια για τη μόρφωση των τυφλών. Άρχισε να διαφοροποιείται η μόρφωση τους, όταν την πάθηση τους συνοδεύουν και άλλες διαταραχές, να χρησιμοποιούνται ειδικά τεχνικά μέσα για τη διδασκαλία και να παίρνεται ιδιαίτερη μέριμνα για τη μόρφωση των ενηλίκων και την επαγγελματική τους αποκατάσταση.

Στην Ελλάδα άρχισε μια κάποια συστηματική φροντίδα για τους τυφλούς μετά την ίδρυση του φιλανθρωπικού σωματίου «Οίκος Τυφλών» στην Καλλιθέα το 1906. Μετά από τέσσερις δεκαετίες και συγκεκριμένα το 1946 λειτούργησε ο «Φάρος Τυφλών Καλλιθέας» όπου εκεί στεγάζονται η Σχολή Τηλεφωνητών, Ειδικό Τυπογραφείο κ.α. Λίγο αργότερα (1949) ιδρύθηκε η Αγροτική και Τεχνική Σχολή στα Σεπόλια και ένα χρόνο μετά (1950) λειτούργησαν δυο δημοτικά σχολεία, ένα στην Αθήνα και ένα στη Θεσσαλονίκη.

Σήμερα στην Ελλάδα υπάρχουν τέσσερα ειδικά δημοτικά σχολεία για μαθητές με προβλήματα όρασης: στην Αθήνα, στη Θεσσαλονίκη, στην Πάτρα και στα Ιωάννινα τα οποία ανήκουν μόνο στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

(Κυπριωτάκης Α., «Τα ειδικά παιδιά και η αγωγή τους», σελ. 24).

2. ΑΙΤΙΑ ΤΥΦΛΩΣΗΣ – ΟΜΑΔΕΣ ΥΨΗΛΟΥ ΚΙΝΔΥΝΟΥ

Τα αίτια που οδηγούν στην τύφλωση κατατάσσονται βασικά σε δύο κατηγορίες: σε κληρονομικά και επίκτητα αίτια.

A) Κληρονομικά αίτια

Στην κατηγορία αυτή ανήκουν διάφορα «οικογενειακά εκφυλιστικά φαινόμενα», όπως είναι η «έλλειψη χρωστικής ουσίας στο χοριοειδή, στην ίριδα (αλφισμός), στον αμφιβληστροειδή, σε διαθλαστικές ανωμαλίες, στην καταστροφή ή διαταραχή του οπτικού νεύρου κ.α».

B) Επίκτητα αίτια

- § Μολυσματικές ασθένειες, από τις οποίες έχει προσβληθεί η μητέρα στη διάρκεια της εγκυμοσύνης (προγεννητικά αίτια). Η περίπτωση της ερυθράς είναι γνωστό φαινόμενο.
- § Τραυματισμοί του κρανίου κατά τη γέννηση (περιγεννητικά αίτια) που συνεπάγονται αιμορραγία του εγκεφάλου προκαλούν συνήθως μεταξύ άλλων και την τύφλωση.
- § Επίσης μολυσματικές ασθένειες, κυρίως κατά την παιδική ηλικία (μηνιγγίτιδα, εγκεφαλίτιδα), αφροδισιακά νοσήματα (σύφιλη, βλεννόρροια) και άλλες μολυσματικές ασθένειες (οστρακιά, ευλογιά, τραχώματα κ.), θεωρούνται από τα κυριότερα αίτια της τύφλωσης (μεταγεννητικά αίτια).
- § Η παρουσία κακοήθων αλλαγών (όγκων, ινοπλασμάτων) στον ιστό τμημάτων του οπτικού οργάνου, το γλαύκωμα κ.α., προκαλούν σημαντικές βλάβες στην όραση, προκαλώντας και πλήρη τύφλωση.
- § Αίτια οπτικών διαταραχών ή και τύφλωσης αποτελούν οι διαθλαστικές ανωμαλίες του ματιού, αν δεν αντιμετωπιστούν έγκαιρα στις περιπτώσεις που μπορεί να γίνει διόρθωση (υπερμετρωπία, πρεσβυωπία, μυωπία, αστιγματισμός).
- § Επίσης σοβαροί τραυματισμοί ή και δηλητηριάσεις μπορεί να οδηγήσουν στην τύφλωση.

§ Διαταραχές στον μεταβολισμό (ήπατο – φάκο – ειδική εκφύλιση, αμαυρωτική ιδιοτεία) αποτελούν επίσης αίτια της τύφλωσης.

Ομάδες Υψηλού Κινδύνου

«Μεγάλο ποσοστό σοβαρών οφθαλμολογικών βλαβών παρουσιάζουν συχνά τα παιδιά με προγεννητικές και περιγεννητικές δυσμενείς επιδράσεις.

α) Τα πολύ μικρά βρέφη (με βάρος γέννησης κάτω από 1.800).

β) Τα δίδυμα.

γ) Τα νεογνά που τους χρειάστηκε οξυγόνο.

δ) Τα πρόωρα.

ε) Τα βρέφη με κάποιο σωματικό ή νοητικό πρόβλημα (ειδικά τα βρέφη με εγκεφαλική βλάβη εμφανίζουν σε μεγάλο ποσοστό 50% σοβαρές οφθαλμολογικές βλάβες)».

(Τριανταφύλλου, 1984)

3. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΠΗΡΙΑΣ

Ύστερα από την αναφορά σε εννοιολογικούς προσδιορισμούς της αναπηρίας θεωρήθηκε σημαντικό να γίνει αναφορά και στην κοινωνική της διάσταση. Οι άξονες που θα χρησιμοποιηθούν είναι δύο: ο πρώτος είναι το κοινωνικό μοντέλο προσέγγισης της αναπηρίας και ο δεύτερος σχετίζεται με την υιοθέτηση πολιτικών και δράσεων για την αναπηρία.

Προτού καταγραφούν οι σύγχρονες αντιλήψεις για την αναπηρία θα γίνει συνοπτική αναφορά στην αντιμετώπιση της αναπηρίας γενικότερα μέσα στο πέρασμα των χρόνων, καθώς και μέσω των πολιτιστικών και κοινωνικών αντιλήψεων. Η αναπηρία περιγράφεται σε πολλούς πολιτισμούς «αδρά μέσα από αιτίες που πιστεύεται ότι προκαλούν κάποια βλάβη / αναπηρία / ανικανότητα. Θεωρείται ότι:

- α) οι αναπηρίες προκαλούνται από άλλους ανθρώπους
- β) ο ίδιος ο άνθρωπος (με τη συμπεριφορά του) τις προκαλεί στον εαυτό του και
- γ) προκαλούνται από τη μοίρα ,τη φύση ή το θέλημα του Θεού».

(Γκουρτζιάν, 1994, σελ.186).

«Οι Ανατολικοί θεωρούν τη φυσική ανικανότητα ως μη αναστρέψιμη από ιατρικά μέσα .Η στάση τους απέναντι στα ανάπηρα άτομα είναι αυτή της παθητικής αποδοχής της μοίρας καθώς και το αίσθημα οίκτου απέναντι σε αυτά. Οι Ευρωπαϊκές – δυτικές κοινωνίες με κάποιο επίπεδο τεχνολογικής ανάπτυξης και με την ύπαρξη μικρών αγροτικών κοινοτήτων είχαν τη τύχη να ζουν σε μια κατάσταση που θα ονομάζαμε ‘φυσική ένταξη’. Αυτό σημαίνει ότι τα ανάπηρα άτομα ήσαν μέρος της οικογένειας και μιας κοινότητας, όπου ικανοποιούνται οι βασικές τους ανάγκες και μπορούσαν να βρουν ρόλους με σημασία για τους εαυτούς τους, ανάλογα με τις φυσικές και διανοητικές ικανότητες». (Γκουρτζιάν, 1994, σελ. 187).

Τέλος στις αναπτυσσόμενες κοινωνίες υπάρχει μια ποικιλία απόψεων και αντιμετώπισης της αναπηρίας «από εξοστρακισμό και αφανισμό των αναπήρων ατόμων μέχρι αποδοχής και θεώρησης τους ως κάτι ιερό» (Γκουρτζιάν, 1994, σελ. 187).

«Βέβαια, παρά την πρόοδο των κοινωνικών αντιλήψεων, οι προκαταλήψεις για τα Α.Μ.Ε.Α συντηρούνται σε μεγάλο βαθμό μέσα στα παλαιότερα πλαίσια αντιμετώπισης όπου:

α) Τα άτομα με ειδικές ανάγκες είναι άτομα που χρειάζονται τη βοήθεια των άλλων, που «πρέπει» να την προσφέρουν ωθούμενοι από αισθήματα συμπόνιας και αλληλεγγύης προς τους σωματικά μειονεκτικά συνανθρώπους τους

β) Λόγω της φυσικής τους αναπηρίας και της εξάρτησης που απορρέει από αυτή, τα Α.Μ.Ε.Α είναι υποχρεωμένα να υποταχθούν στο οικογενειακό, φιλικό και κοινωνικό περιβάλλον που τους προσφέρει αυτή τη βοήθεια

γ) Η μειωμένη προσφορά των Α.Μ.Ε.Α, ως μελών μιας κοινωνίας που στηρίζεται στην παραγωγική / καταναλωτική δυνατότητα των μελών της, τα περιθωριοποιεί εξ ορισμού, αφού είναι δύσκολο σε αυτά να διεκδικήσουν επί ίσοις όροις τα δικαιώματά τους, μη έχοντας την αντίστοιχη κοινωνικοοικονομική ισχύ. Παραμένει μόνο η υποχρέωση της πολιτείας και η φιλανθρωπική διάθεση των πολιτών να προσφέρουν σε εθελοντική βάση τη βοήθεια τους. Η στάση αυτή απορρέει από την απουσία μέχρι πρόσφατα, ακόμα και στις τεχνολογικά προηγμένες χώρες της δύσης, νομοθετικών ρυθμίσεων που λαμβάνουν πρόνοια για την ενεργό συμμετοχή των Α.Μ.Ε.Α στην κοινωνική ζωή και για την διαμόρφωση του αστικού περιβάλλοντος με στόχο το μη αποκλεισμό (ή τη διευκόλυνση συμμετοχής) των Α.Μ.Ε.Α από την ενεργό δράση». (Νικολαΐδου, 1996, σελ. 427-428).

«Η αντιμετώπιση της αναπηρίας από την κοινωνία, μέχρι πρόσφατα χαρακτηριζόταν από ανάμεικτα συναισθήματα οίκτου και προκατάληψης. Οπωσδήποτε οι βαριά ανάπηροι παλαιότερα θεωρούντο πολίτες δεύτερης κατηγορίας. Το άσυλο ήταν αυτό που προσέφερε προστασία και στοιχειώδη φροντίδα» (Γκουρτζιάν, 1994, σελ. 187). Μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου άρχισαν να αναφέρονται έννοιες όπως *ενσωμάτωση* και *ομαλοποίηση*, οι οποίες δείχνουν την πορεία συνειδητοποίησης των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρίες. Στο κοινωνικό μοντέλο προσέγγισης της αναπηρίας, όπως έχει ήδη αναφερθεί πέρα από τη σαφή διάκριση που γίνεται μεταξύ ανικανότητας και αναπηρίας γίνεται σαφής αναφορά στην κοινωνία και την άρση των εμποδίων εκείνων, που δυσχεραίνουν την ισότιμη συμμετοχή των αναπήρων ατόμων στην κοινωνική ζωή. Δεν τίθεται μόνο προβληματισμός για την αναπηρία σε επίπεδο ατόμου, αλλά δίδεται έμφαση στη σχέση του ατόμου και των περιβαλλοντικών συνθηκών. (Ο.Η.Ε., 1994, σελ. 7).

Οι πολιτικές «που υιοθετούνται υπέρ των ατόμων με αναπηρίες είναι αποτέλεσμα των τελευταίων 200 χρόνων. Με πολλούς τρόπους αντανakλούν τις γενικές συνθήκες διαβίωσης, τις κοινωνικές και τις οικονομικές συνθήκες των διαφορετικών εποχών»

(Ο.Η.Ε., 1994:2) Ουσιαστικά ο Ο.Η.Ε. ασχολείται με την αναπηρία την δεκαετία 1983 – 1992, όπου καταρτίζει και υιοθετεί ένα κείμενο κανονισμών για την εξίσωση των ευκαιριών για τους ανθρώπους με αναπηρίες στη 48^η γενική του συνέλευση στις 20/12/1993.

Αν και η εφαρμογή των κανονισμών δεν είναι υποχρεωτική, αποτελούν για τα κράτη-μέλη που τους υιοθετούν μια ηθική δέσμευση και μια βάση για την ανάπτυξη προγραμμάτων για τα ανάπηρα άτομα. Επίσης αποτελεί βάση διεκδίκησης των ατόμων με αναπηρίες για την ισότιμη συμμετοχή τους και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής τους.

3.1 Κοινωνικός αποκλεισμός

Η Ζώνιου – Σιδέρη Α. αναφέρεται στον κοινωνικό αποκλεισμό που αντιμετωπίζουν τα ανάπηρα άτομα: «διαπιστώνεται ότι ο τρόπος αντιμετώπισης της αναπηρίας και κυρίως οι πρακτικές του κατασκευάζουν την αναπηρία και τοποθετούν τον ανάπηρο σε μια περιθωριακή θέση εξάρτησης, φτώχειας, ανεργίας και διάψευσης των ίσων δικαιωμάτων που δικαιούται ως πολίτης».

Παρατηρείται ότι οι μη ανάπηροι αποφεύγουν την αλληλεπίδραση με τους ανάπηρους: «Η λανθασμένη εκτίμηση των μη αναπήρων για τους ανάπηρους, όπως, επίσης και η πραγματική λειτουργική μειονεκτικότητα των αναπήρων συμβάλλουν σημαντικά στην αποφυγή των σχέσεων μη αναπήρων με ανάπηρους». (Ζώνιου – Σιδέρη Α., 2004, σελ.44).

Αυτή η συμπεριφορά των μη αναπήρων οδηγεί σε απομόνωση των αναπήρων και κοινωνικό αποκλεισμό. «ένας μη ανάπηρος αποφεύγει μιαν αλληλεπίδραση με έναν ανάπηρο επειδή νιώθει μια τέτοια σχέση (επαφή) ως δυσάρεστη και απειλητική». Χαρακτηριστικά η ανωτέρω συγγραφέας προσθέτει ότι οι ανάπηροι νιώθουν τους μη ανάπηρους να κάνουν ότι «κοιτάνε αλλού» ή ότι «δεν τους βλέπουν», ώστε να αποφεύγεται η επαφή και η επικοινωνία μαζί τους.

Η στάση της κοινωνίας απέναντι στους ανάπηρους είναι αυτή που ορίζει τον κοινωνικό αποκλεισμό. Η στάση της κοινωνίας είναι από αντιφατική έως και τελείως απορριπτική. Οι ανάπηροι αντιμετωπίζονται ως πλήρως εξαρτώμενα άτομα από το συνοδό τους και η αναφορά σε αυτούς γίνεται μέσω τρίτου.

«Υπάρχει άγνοια του σωστού τρόπου συμπεριφοράς απέναντι στους αναπήρους και παρουσιάζονται τέσσερις τρόποι παραβίασης των δικαιωμάτων τους:

- παρατεταμένο κοίταγμα

- αδιάκριτες ερωτήσεις
- αυτόκλητη βοήθεια
- ταπείνωση σε δημόσιους χώρους». (Σ. Πολυχρονοπούλου – Ζαχαρογέωργα, 22/03/2007, έννοια και κοινωνική διάσταση της αναπηρίας, [www.modules.php?op=modloadarticle]. URL <http://www.specialeducation.gr>)

Επιπλέον οι Γερανίου – Σταγάκη –Νασούλα αναφέρονται στον κοινωνικό αποκλεισμό: «Ο κοινωνικός ρατσισμός, οι προκαταλήψεις, η βία και οι “ειδικές” θεραπευτικές συνθήκες συνθέτουν και αναπαράγουν ένα εχθρικό κοινωνικό περιβάλλον, που δεν ανέχεται την ύπαρξη των αναπήρων και τους εξορίζει στην απομόνωση του κοινωνικού περιθωρίου, των απροσπέλαστων πόλεων και των “ολοκληρωτικών” ιδρυμάτων».(1994, σελ. 101-103)

Έτσι η κοινωνική προκατάληψη οδηγεί στον αποκλεισμό και λειτουργεί σαν τροχοπέδη στην αναγνώριση του δικαιώματος στη ζωή ενός αναπήρου.

3.2 Ισότιμη συμμετοχή

Στο κεφάλαιο αυτό θα γίνει μια αναφορά στις έννοιες *εξίσωση ευκαιριών, ίσα δικαιώματα, ισότιμη συμμετοχή* καθώς και σε άλλες που σχετίζονται με αυτές.

«Ο όρος εξίσωση ευκαιριών σημαίνει τη διαδικασία μέσα από την οποία τα διάφορα κοινωνικά συστήματα και το περιβάλλον, όπως οι υπηρεσίες, οι δραστηριότητες, οι πληροφορίες, τα βιβλία και τα ενημερωτικά έντυπα γίνονται προσπελάσιμα σε όλους και ιδιαίτερα στους ανθρώπους με αναπηρίες. Η αρχή των ίσων δικαιωμάτων σημαίνει ότι οι ανάγκες των ανθρώπων έχουν ίση σημασία και ότι οι κοινωνίες πρέπει να σχεδιάζονται με βάση αυτές και ότι όλοι οι πόροι πρέπει να χρησιμοποιούνται με τέτοιο τρόπο ώστε να εξασφαλίζουν στον καθένα ίσες ευκαιρίες για συμμετοχή» (Εκθεση για την κατάσταση των ατόμων με ειδικές ανάγκες στην Ελλάδα, 1994, σελ. 14).

Εκτός από τον Ο.Η.Ε. μέσα στην ισχύουσα κοινοτική νομοθεσία υπάρχουν ψηφίσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και των αντιπροσώπων των κρατών μελών σχετικά με την ισότητα των ευκαιριών για τα άτομα με ειδικές ανάγκες. Η αναγνώριση από τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης της αρχής της ισότητας των ευκαιριών συνεπάγεται ότι θα πρέπει τα κράτη-μέλη να συμμετάσχουν στην προσπάθεια για εξάλειψη διακρίσεων εις βάρος των αναπήρων και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής τους. Στον κοινωνικό χάρτη των θεμελιωδών δικαιωμάτων των εργαζομένων (άρθρο 26) αναφέρεται: «Κάθε άτομο με ειδικές ανάγκες ανεξάρτητα από την προέλευση και τη φύση της αναπηρίας του πρέπει να απολαύει

συγκεκριμένων πρόσθετων ευεργετημάτων με σκοπό να ευνοηθεί η επαγγελματική και η κοινωνική του ένταξη» (Ισχύουσα κοινοτική νομοθεσία, 1996, σελ. 1-2).

Οι συνέπειες της άνισης μεταχείρισης του αναπήρου ατόμου λειτουργούν αθροιστικά ως προς την προσωπική, κοινωνική, επαγγελματική ολοκλήρωση ενός ατόμου. Η προσπάθεια για την εξίσωση ευκαιριών είναι μια διαδικασία που φέρει ως αποτέλεσμα αλλαγές σε όλα τα επίπεδα της ζωής. Ενθαρρύνει τη συμμετοχή των αναπήρων ατόμων σε όλα τα επίπεδα της ανθρώπινης ζωής και την προσπάθεια τους να αντιμετωπίσουν τις διακρίσεις που καθημερινά βιώνουν.

Έννοιες που σχετίζονται άμεσα με το θέμα την ισότιμη συμμετοχή των ατόμων με αναπηρίες είναι η *αυτόνομη διαβίωση* και η *προσαρμογή*. Δύο έννοιες πολύ στενά συνδεδεμένες μεταξύ τους. Η μεν αυτόνομη διαβίωση θέτει ως στόχο την όσο το δυνατόν μεγαλύτερη οικονομική και κοινωνική ενσωμάτωση, ώστε να ενδυναμώνονται οι προσπάθειες των ατόμων με αναπηρίες για ισότιμη συμμετοχή σε κάθε πτυχή της κοινωνικής ζωής. Αναγνωρίζει το δικαίωμα των πολιτών με αναπηρίες να αποκτούν έλεγχο της ζωής τους εξετάζοντας επιλογές και λαμβάνοντας αποφάσεις. «Η φιλοσοφία της ανεξάρτητης διαβίωσης αναγνωρίζει ότι οι άνθρωποι με αναπηρίες έχουν το δικαίωμα να διαχειρίζονται οι ίδιοι τη ζωή τους, να λαμβάνουν αποφάσεις οι ίδιοι και να συμμετέχουν ενεργά στην κοινότητα που ανήκουν». ("Αναπηρία Τώρα", για άτομα με ειδικές ανάγκες, *Αποκατάσταση και απελευθέρωση* (22/03/2007), [www.gr-arts/19-rehab01] URL <http://www.disabled.gr> Σύμφωνα με την Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες (1994) οι θεωρητικές διατυπώσεις της ισότιμης συμμετοχής είναι εύκολες, όμως η εφαρμογή τους είναι δύσκολη. Ένα μεγάλο ποσοστό χωρών έχει αποδεχθεί τις αρχές και τους κανόνες, ο δρόμος όμως για την ισότιμη συμμετοχή των αναπήρων ατόμων είναι μακρύς και δύσκολος και σίγουρα περνά μέσα και από την ενεργοποίηση των αναπήρων ατόμων για βελτίωση των συνθηκών ζωής τους.

3.3 Προϋποθέσεις για ισότιμη συμμετοχή των ατόμων με αναπηρίες

Οι προϋποθέσεις για την ισότιμη συμμετοχή των ατόμων με αναπηρίες που περιγράφονται μέσα από τους κανονισμούς για την εξίσωση των ευκαιριών για τους ανθρώπους με αναπηρίες είναι οι παρακάτω:

- Ø Η αφύπνιση για δράση
- Ø Ιατρική φροντίδα
- Ø Αποκατάσταση
- Ø Υπηρεσίες υποστήριξης

Οι παραπάνω προϋποθέσεις θα πρέπει να υπάρχουν στα κράτη που με τη διαμόρφωση κατάλληλων προνοιακών / κοινωνικών και άλλων προγραμμάτων θα προσπαθήσουν να συμβάλλουν με τον δικό τους τρόπο θεσμικά και ηθικά στην επίτευξη της εξίσωσης των ευκαιριών και τη συμμετοχή των ατόμων με αναπηρίες στην κοινωνική ζωή.

Αφύπνιση για δράση

Η αφύπνιση για δράση αποτελεί τη προσπάθεια ενημέρωσης για το πρόβλημα των ανθρώπων με αναπηρίες, τα δικαιώματά τους, τις ανάγκες τους και ότι άλλο μπορεί να τους αφορά. Για το λόγο αυτό λοιπόν, τα κράτη θα πρέπει να πληροφορούν τους πολίτες για προγράμματα και υπηρεσίες σε σχέση με την αναπηρία. Να υποστηρίζουν εκστρατείες ενημέρωσης, που θα ενημερώνουν για όλα όσα αφορούν στα άτομα με αναπηρίες (πολιτικές, δικαιώματα, υποχρεώσεις) έτσι ώστε τα άτομα με αναπηρία να συμμετέχουν ισότιμα σε όλους τους τομείς της κοινωνικής ζωής.

Επίσης σημαντικό ρόλο στην αφύπνιση δράσης διαδραματίζουν και τα Μ.Μ.Ε., τα οποία προβάλλοντας με αισιόδοξο τρόπο και στις πραγματικές της διαστάσεις την αναπηρία, θα βοηθήσουν στο να ξεπεραστούν τα εμπόδια για ισότιμη συμμετοχή. Στη προβολή της αναπηρίας με θετικό τρόπο θα μπορούσε να συμβάλει και η εκπαίδευση μέσα από την ενθάρρυνση για συμμετοχή σε προγράμματα δημόσιας εκπαίδευσης που αφορούν σε ανάπηρα άτομα.

Ιατρική φροντίδα

Μια ακόμα προϋπόθεση που θα πρέπει τα κράτη να εξασφαλίσουν, έτσι ώστε να υπάρξει ισότιμη συμμετοχή είναι η αποτελεσματικότερη ιατρική φροντίδα. «Αυτή θα επιτευχθεί μέσα από προγράμματα που εκτιμούν και θεραπεύουν έγκαιρα τις ανικανότητες αποκλείοντας ή περιορίζοντας τα αποτελέσματα της αναπηρίας». (Ο.Η.Ε., 1994, σελ.6). Στα προαναφερθέντα προγράμματα θα συμμετέχουν σε επίπεδο σχεδιασμού και αξιολόγησης κατά κύριο λόγο άτομα με αναπηρίες.

Το κράτος θα πρέπει να εγγυηθεί για τη ποιότητα ιατρικής φροντίδας όλων των ανθρώπων καθώς και των ανάπηρων ατόμων μέσα από το εξειδικευμένο προσωπικό παροχής υπηρεσιών υγείας, κατάλληλης ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης και γενικότερα υψηλής ποιότητας ιατρικής φροντίδας. Στη χώρα μας

υπάρχει νόμος Ν.2238/1994 που ορίζει ότι «αφαιρούνται από το εισόδημα του φορολογουμένου πάσχοντα από χρόνια ασθένεια, τυφλού, κωφάλαλου, τα έξοδα της νοσοκομειακής περίθαλψης εφόσον το ετήσιο απαλλασσόμενο εισόδημά τους δεν υπερβαίνει τις 600.000 δραχμές». (Οδηγός του Πολίτη με Ειδικές Ανάγκες, 2001, σελ.138).

Αποκατάσταση

«Ο όρος ‘αποκατάσταση’ αναφέρεται διεθνώς στη διαδικασία που έχει στόχο να δώσει τη δυνατότητα στους ανθρώπους με αναπηρίες να φτάσουν και να διατηρήσουν σωματικά, αισθητηριακά, ψυχιατρικά και / ή κοινωνικά, λειτουργικά επίπεδα, παρέχοντας τους τα εργαλεία να αλλάξουν τη ζωή τους προς ένα υψηλότερο επίπεδο ανεξαρτησίας. Η αποκατάσταση μπορεί να περιλαμβάνει μέτρα για να παρέχει και να αποκαθιστά λειτουργίες ή να αναπληρώνει την απώλεια ή την απουσία μιας λειτουργίας ή ενός λειτουργικού περιορισμού. Η διαδικασία της αποκατάστασης δεν περιλαμβάνει την αρχική ιατρική φροντίδα. Περιλαμβάνει μια πλατιά κλίμακα μέτρων και δραστηριοτήτων, που κυμαίνονται από τη βασική και γενική αποκατάσταση μέχρι εξειδικευμένα μέτρα, όπως επαγγελματική αποκατάσταση».

(ΟΗΕ, 1994, σελ.5)

Με το πέρασμα των χρόνων η έννοια της αποκατάστασης διαφοροποιήθηκε. Τα πρώτα χρόνια δόθηκε έμφαση στην ιατρική αποκατάσταση. Σημαντικό ρόλο στην ιστορία της αποκατάστασης διαδραμάτισαν τα κέντρα αποκατάστασης και αποδοχής των ατόμων με αναπηρίες, στα οποία με τον καιρό μετατοπίστηκε το κέντρο βάρους από την ιατρική φροντίδα σε υπηρεσίες υποστήριξης των ατόμων με αναπηρίες καθώς και στην ανάπτυξη δραστηριοτήτων και μέτρων με στόχο την αποκατάσταση των ατόμων σε όλα τα επίπεδα της ζωής τους.

Στην Ελλάδα τίθεται ανάγκη δημιουργίας κέντρων αποκατάστασης αναπήρων ατόμων. Μέσα από κείμενα του Ο.Η.Ε. περιγράφεται ο τρόπος που τα κράτη θα έπρεπε να προβλέπουν υπηρεσίες και μέτρα αποκατάστασης για τους ανθρώπους με αναπηρίες. Σε εθνικό και τοπικό επίπεδο είναι αναγκαία η ανάπτυξη προγραμμάτων αποκατάστασης για όλες τις ομάδες των ατόμων με αναπηρίες, λαμβάνοντας υπόψη τις αρχές της ισοτιμίας και πλήρους συμμετοχής.

Υπηρεσίες υποστήριξης

Παράλληλα με τη κλίμακα μέτρων και δραστηριοτήτων σε επίπεδα αποκατάστασης απαραίτητη κρίνεται και η ανάπτυξη υπηρεσιών υποστήριξης των ατόμων με αναπηρίες για την όσο το δυνατόν πιο ισότιμη συμμετοχή τους σε όλους τους τομείς της καθημερινής ζωής. Η ανάπτυξη αυτή θα περιλαμβάνει τη διαμόρφωση βοηθητικών μηχανισμών και εξοπλισμού καθώς και την ύπαρξη καταρτισμένου προσωπικού που θα πλαισιώνουν τις υπηρεσίες υποστήριξης. Σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη των βοηθητικών μηχανισμών διαδραματίζει η υψηλή τεχνολογία, ενώ όσον αφορά στο ανθρώπινο δυναμικό είναι αναγκαία η συνεχιζόμενη κατάρτιση ώστε να γίνουν ικανοί στην παροχή υποστηρικτικών μηχανισμών.

Παράλληλα θα πρέπει τα άτομα με αναπηρίες να έχουν αποφασιστικό ρόλο στον σχεδιασμό, την οργάνωση και την αξιολόγηση των προγραμμάτων, των υπηρεσιών και των μέτρων υποστήριξης. Επίσης θα πρέπει να έχουν εύκολη πρόσβαση στους βοηθητικούς μηχανισμούς από οικονομική άποψη.

3.4 Τομείς στόχων για ισότιμη συμμετοχή

Μετά από την αναφορά στις προϋποθέσεις που σχετίζονται με την συμμετοχή των ατόμων με αναπηρίες ακολουθεί μια σύντομη παρουσίαση των τομέων στους οποίους θα πρέπει να υπάρξουν παρεμβάσεις, ώστε να επιτευχθεί η ισότιμη συμμετοχή των αναπήρων ατόμων. Οι τομείς αυτοί σύμφωνα με τους κανονισμούς του Ο.Η.Ε για την εξίσωση των ευκαιριών για τους ανθρώπους με αναπηρία είναι οι παρακάτω:

- Ø Προσπελασιμότητα
- Ø Εκπαίδευση
- Ø Εργασία
- Ø Διατήρηση των εισοδημάτων και κοινωνική ασφάλιση
- Ø Οικογενειακή ζωή και ολοκλήρωση της προσωπικής ζωής

Προσπελασιμότητα

Τα άτομα με αναπηρίες θα πρέπει να έχουν την δυνατότητα πρόσβασης τόσο στο φυσικό περιβάλλον (σπίτια, δημόσια κτίρια, εξωτερικούς χώρους) που ζουν και κινούνται, όσο και πληροφορίες και στην επικοινωνία.

«Υπάρχει μια σχέση ανάμεσα στην φυσική αναπηρία και τον περιβάλλοντα χώρο. Ο διαμορφωμένος τεχνητά χώρος (το κτισμένο περιβάλλον) ανάλογα με την διαμόρφωση του μπορεί να περιορίσει ή να εντείνει το βαθμό της φυσικής αναπηρίας ενός ατόμου. Μια φυσική αναπηρία απαλύνεται, αν η διαμόρφωση του κτισμένου περιβάλλοντος δεν στέκεται εμπόδιο και το αντίθετο. Με άλλα λόγια, ο σχεδιασμός και η πολεοδομική οργάνωση του κτισμένου περιβάλλοντος εντείνει ή περιορίζει τις φυσικές ιδιαιτερότητες. Ένα άτομο με ειδικές ανάγκες, όταν βρίσκεται σε ένα διαμορφωμένο περιβάλλον με τέτοιο τρόπο ώστε να υποβοηθά την αυτονομία του, δεν εσωτερικεύει την αναπηρία του ως απόλυτα ανασταλτικό παράγοντα για την ανάπτυξη της προσωπικότητας» (Νικολαΐδου, 1996, σελ.424).

Η πρόσβαση αποτελεί μια έννοια με ευρύ περιεχόμενο, που καλύπτει πολλούς τομείς. «Στη χώρα μας η πρόσβαση στο φυσικό και δομημένο περιβάλλον αλλά και στα μέσα μαζικής μεταφοράς βρίσκεται σε πολύ χαμηλά επίπεδα» (Εκθεση για την κατάσταση των ατόμων με ειδικές ανάγκες στην Ελλάδα, 1994, σ.29). Καθημερινά τα άτομα με αναπηρίες βιώνουν το πρόβλημα της ακατάλληλης ή ανύπαρκτης υποδομής σε δημόσιους χώρους και κτίρια. Παράλληλα ανεπαρκής πρόσβαση παρατηρείται και στην ενημέρωση και πληροφόρηση των ατόμων με αναπηρίες στη χώρα μας, όπου πχ άτομα με αναπηρίες της όρασης αποκλείονται από πληροφορίες λόγω της μη διαδεδομένης χρήσης του συστήματος Braille.

Η προσπελασιμότητα αποτελεί ένα ζήτημα ιδιαίτερης σημασίας για τα άτομα με αναπηρίες της όρασης. Για το λόγο αυτό τα κράτη θα έπρεπε να αναγνωρίσουν τη σημασία της προσπελασιμότητας και στα δυο προαναφερθέντα επίπεδα (περιβάλλον και πληροφορία), ώστε να διευκολυνθεί η συμμετοχή των αναπήρων ατόμων στην κοινωνική ζωή.

Σχετικά με την πρόσβαση στο φυσικό περιβάλλον προβλέπεται η λήψη μέτρων και η θέσπιση νόμων, που θα άρουν τα εμπόδια και θα κάνουν προσπελάσιμο το φυσικό περιβάλλον στους ανθρώπους. Στη διαδικασία αυτή σημαντικό ρόλο θα πρέπει να διαδραματίσουν τα άτομα με αναπηρίες ως προς την περιγραφή των αναγκών για προσπελασιμότητα.

Σχετικά με την πρόσβαση σε πληροφορίες και την επικοινωνία οι άνθρωποι με αναπηρίες θα πρέπει να έχουν πρόσβαση στην πλήρη πληροφόρηση για ότι μπορεί να τους αφορά π.χ. δικαιώματα, διαθέσιμα προγράμματα. Έτσι λοιπόν τα κράτη θα πρέπει να αναπτύξουν στρατηγικές, που θα επιτρέπουν σε όλες τις ομάδες των αναπήρων ανθρώπων να έχουν πρόσβαση στην πληροφόρηση και την επικοινωνία. Στο θέμα της προσπελασιμότητας ιδιαίτερο ρόλο θα κατέχει και η χρήση νέων τεχνολογιών (ειδικά προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών).

Οι ελληνικές πόλεις με επικεφαλής την Αθήνα είναι απροσπέλαστες στις περιορισμένες ικανότητες των ανθρώπων με αναπηρίες. Φανάρια ηχητικά για τους τυφλούς στην Αθήνα υπάρχουν μόνο στην Καλλιθέα. Όσον αφορά την απόκτηση στέγης, δίνονται στεγαστικά δάνεια για απροσπέλαστα διαμερίσματα. Όλοι οι άνθρωποι με αναπηρίες έχουν το δικαίωμα να ζουν σε σπίτι ,ειδικά σχεδιασμένο και εξοπλισμένο, ώστε να μπορούν να ζουν ανεξάρτητοι και έξω από τα ιδρύματα που πολλές φορές παραπέμπονται μη έχοντας άλλη λύση.

Εκπαίδευση

Ένας δεύτερος τομέας που συμβάλλει στην ισότιμη συμμετοχή είναι και η πρόσβαση στην εκπαίδευση, μιας και αποτελεί προϋπόθεση για την ένταξη στην αγορά εργασίας.

Η εκπαίδευση των ατόμων με αναπηρίες εντάσσεται στον εθνικό εκπαιδευτικό σχεδιασμό. Υπάρχουν κράτη που παρέχουν εκπαίδευση σε ένα πλαίσιο γενικής εκπαίδευσης, γεγονός που προϋποθέτει από την πλευρά των κρατών την παροχή προγραμμάτων σπουδών ευέλικτων και προσαρμόσιμων στις ανάγκες των μαθητών με αναπηρίες, την προσφορά κατάλληλων διδακτικών εργαλείων (σύστημα γραφής Braille για τυφλούς μαθητές, νοηματικής γλώσσας για κωφούς) καθώς και την ύπαρξη καταρτισμένου διδακτικού προσωπικού.

Κάποια άλλα κράτη όπως η χώρα μας, σε περιπτώσεις που το γενικό σύστημα εκπαίδευσης δεν απαντά ακόμα επαρκώς στις ανάγκες όλων των ανθρώπων με αναπηρίες στηρίζει την ειδική αγωγή. Η ειδική αγωγή έχει ως στόχο: «να προετοιμάσει τους μαθητές να μπουν στην γενική εκπαίδευση. Η ποιότητα της αντανακλά τις νόρμες και τις φιλοδοξίες της γενικής εκπαίδευσης με την οποία θα έπρεπε να συνδέεται στενά. Τα κράτη θα πρέπει να έχουν ως στόχο να ενσωματώσουν βαθμιαία τις υπηρεσίες της ειδικής αγωγής στη γενική εκπαίδευση» (ΟΗΕ, 1994, σελ.9-10)

Εργασία

Ένας άλλος τομέας που συνδέεται άμεσα με την ισότιμη συμμετοχή είναι η εργασία καθώς αποτελεί μέσο ανθρώπινης επιβίωσης, ολοκλήρωσης και παράγοντα κοινωνικής συμμετοχής. Τα άτομα με αναπηρίες βιώνουν τη μη ισότιμη συμμετοχή τους στην εργασία, γεγονός που περίτρανα αποδεικνύεται μέσα από την ύπαρξη εμποδίων που αφορούν στην πρόσβαση τους σε χώρους απασχόλησης, στην επαγγελματική τους εκπαίδευση, στην παροχή επαγγελματικού προσανατολισμού και στις περιορισμένες θέσεις εργασίας.

Στην Ελλάδα κατά τις δεκαετίες του '80 και '90 θεσπίστηκαν κάποια μέτρα προστασίας για τα άτομα με αναπηρίες σε τομείς απασχόλησης και υλοποιήθηκαν προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης. Ο νόμος Ν.1648/86 «θεσπίζει την ποσόστωση και αναγκαστική τοποθέτηση των ατόμων με αναπηρίες στους φορείς του δημοσίου τομέα και σε ιδιωτικές επιχειρήσεις. Επίσης ο ΟΑΕΔ ανέλαβε την παροχή υπηρεσιών επαγγελματικού προσανατολισμού, κατάρτισης, απασχόλησης και υποστήριξης των ατόμων με αναπηρίες». (Οδηγός του Πολίτη για άτομα με ειδικές ανάγκες, 2001, σ.195).

Για τα άτομα με αναπηρίες της όρασης προβλέπεται σύμφωνα με το νόμο Ν.2643/1998 (ΦΕΚ 220 Α΄) «η πρόσληψή τους σε δημόσιες υπηρεσίες Ν.Π.Δ.Δ. και Ο.Τ.Α. κάθε βαθμίδας για την κάλυψη του 80% των κενών θέσεων τηλεφωνητών οικιακών τηλεφωνικών κέντρων». (Οδηγός του Πολίτη με ειδικές ανάγκες, 2001: 202). Υπεύθυνοι φορείς υλοποίησης ορίζονται η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση και ο ΟΑΕΔ. Ο νόμος Ν.2643/1998 αναφέρεται στην πρόσληψη τυφλών δικηγόρων από το δημόσιο και ιδιωτικό φορέα σε ποσοστό 3%. Προβλέπονται επίσης «προγράμματα επιχορήγησης εργοδοτών και νέων επαγγελματιών για τα άτομα με αναπηρίες της όρασης σύμφωνα με την απόφαση 30278/23, 3, 2002 από τον υπουργό εργασίας, η οποία ισχύει για όλες τις ομάδες με αναπηρίες». (Οδηγός του Πολίτη με ειδικές ανάγκες, 2001, σ.208-209). Αρμόδιος φορέας εφαρμογής είναι ο ΟΑΕΔ.

Κλείνοντας αυτή την συνοπτική αναφορά στα θέματα απασχόλησης των ατόμων με αναπηρίες θεωρούμε σημαντικό να αναφέρουμε την ύπαρξη ενός προγράμματος επιδότησης εργονομικής διευθέτησης του χώρου εργασίας των ατόμων με αναπηρίες, στα πλαίσια άλλων προγραμμάτων για νέες θέσεις εργασίας και καταπολέμησης του αποκλεισμού από την εργασία. Παρόλα αυτά εκθέσεις της Εθνικής Συνομοσπονδίας Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες (ΕΣΑΕΑ) αναφέρουν για την Ελλάδα ότι ο

επαγγελματικός προσανατολισμός και η επαγγελματική κατάρτιση των ατόμων με αναπηρίες παραμένουν έως και σήμερα εκτός του γενικού συστήματος τυπικής και άτυπης κατάρτισης. Έτσι γίνεται κατάρτιση των ατόμων με αναπηρίες σε επαγγέλματα και ειδικότητες, οι οποίες πολλές φορές δεν ανταποκρίνονται στις επιταγές της αγοράς εργασίας, γεγονός που ωθεί τα άτομα με αναπηρίες στην οικονομική και κοινωνική περιθωριοποίησή τους.

Την ανεπάρκεια του συστήματος επαγγελματικής κατάρτισης αναφέρουν και οι Γερανού Ε.-Στεγάκη Φ.-Νασούλα Β. «Υπάρχει ένα συνονθύλευμα νέων και παραδοσιακών επαγγελμάτων - ταχύρυθμων και κυρίως μακροχρόνιων καταρτίσεων τελείως ξεκομμένων από την αγορά εργασίας με ελλιπή ή ξεπερασμένο τεχνικό εξοπλισμό». (1994, σελ. 101-103)

Διατήρηση εισοδημάτων και κοινωνική ασφάλιση

«Τα άτομα με ειδικές ανάγκες αποτελούν μια από τις πιο χαμηλές οικονομικά ομάδες του πληθυσμού και από τις πιο ευπαθείς σε περιόδους οικονομικής κρίσης». (Εκθεση για την κατάσταση των ατόμων με ειδικές ανάγκες στην Ελλάδα, 1994, σ.20). Ο λόγος που συμβαίνει κάτι τέτοιο είναι επειδή ορισμένοι αδυνατούν να απασχοληθούν λόγω της αναπηρίας τους ή κάποιων επιπλέον αναγκών που συνεπάγεται αυτή, με αποτέλεσμα να αντιμετωπίζουν επιπλέον οικονομικά προβλήματα από αυτά του υπόλοιπου πληθυσμού.

«Το Σύνταγμα του 1975 δεν κάνει αναφορά στην κοινωνική πρόνοια. Σε διάφορα όμως άρθρα γίνεται αναφορά στην υποχρέωση του κράτους για την κοινωνική ασφάλιση και κοινωνική προστασία των πολιτών» (Σταθόπουλος, 1996, σελ.61). Για το λόγο αυτό από τα κράτη που παρέχουν κοινωνική ασφάλιση θα πρέπει να γίνει μια προσπάθεια επαγγελματικής αποκατάστασης των αναπήρων ατόμων και παράλληλα θα πρέπει να παρέχεται επαρκής οικονομική υποστήριξη στα άτομα με αναπηρίες που δεν απασχολούνται, ώστε να διατηρήσουν ένα αξιοπρεπή επίπεδο διαβίωσης.

Η επιδοματική πολιτική σχετικά με τα άτομα με αναπηρίες στην χώρα μας από εκθέσεις για την κατάσταση των ατόμων με ειδικές ανάγκες χαρακτηρίζεται από χαμηλή έως και ανύπαρκτη. «Παρά το γεγονός ότι τις δεκαετίες '80 και '90 η επιδοματική πολιτική διευρύνθηκε και καλύπτει πολλές κατηγορίες ατόμων με αναπηρίες, παρουσιάζει αδικίες». (Εκθεση για την κατάσταση των ατόμων με ειδικές ανάγκες στην Ελλάδα, 1994, σελ.21).

Τέτοιες αδικίες, όπως περιγράφονται σε εκθέσεις για την κατάσταση των ατόμων με ειδικές ανάγκες, είναι το χαμηλό ύψος των παροχών, που δεν επαρκεί για κάποιο ανάπηρο άτομο να καλύψει τις βασικές του ανάγκες και η καθυστέρηση καταβολής αυτών των παροχών. Στοιχεία που επιτάσσουν την αναδιαμόρφωση του θεσμικού πλαισίου για τα επιδόματα των ατόμων με αναπηρίες.

«Από την άλλη μέσα στη δίνη οικονομικών αλλαγών και προβληματισμών των σύγχρονων κοινωνιών μπαίνει συχνά το ερώτημα για το μέλλον του κράτους πρόνοιας και την κρίση που περνά η κοινωνική ασφάλιση. Διατυπώνονται απόψεις για τον περιορισμό των κρατικών κονδυλίων για το κράτος πρόνοιας και ενίσχυση της ιδιωτικής πρωτοβουλίας». (Σακελαρόπουλος, 1999, σελ.407-408).

Παράλληλα όμως διατυπώνονται απόψεις, που τονίζουν την ανάγκη να μην υποβαθμιστεί ο ρόλος του κράτους στη παροχή κοινωνικής φροντίδας. Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό για όλους τους πολίτες και ιδιαίτερα για ευάλωτες ομάδες πληθυσμού, όπως τα ανάπηρα άτομα.

Οικογενειακή ζωή και ολοκλήρωση της προσωπικής ζωής

Η οικογενειακή ζωή και η ολοκλήρωση της προσωπικής ζωής χαρακτηρίζονται ως τομείς της ισότιμης συμμετοχής των ατόμων με αναπηρίες σύμφωνα με τους πρότυπους κανόνες του Ο.Η.Ε. Πολύ συχνά στις ανθρωπιστικές επιστήμες γίνεται αναφορά στο σημαντικό ρόλο που διαδραματίζει η οικογένεια στη ζωή ενός ανθρώπου, ως ένα «άτυπο δίκτυο φροντίδας». «Η οικογένεια θεωρείται το πιο σημαντικό άτυπο κοινωνικό δίκτυο όπως προκύπτει μέσα από έρευνες τόσο στη χώρα μας όσο και στις χώρες με διευρυμένα συστήματα κράτους πρόνοιας». (Στασινοπούλου, 1992, σελ.109).

Έτσι λοιπόν, τα κράτη θα πρέπει να τη στηρίζουν με κάθε τρόπο. Πιο συγκεκριμένα στις οικογένειες με άτομα με αναπηρίες θα πρέπει να παρέχεται συμβουλευτική σχετικά με την αναπηρία και τις συνέπειες της καθώς και ενημέρωση για τα προγράμματα στήριξης των αναπήρων. Παράλληλα θα πρέπει να παρέχονται υπηρεσίες που θα ανακουφίζουν τις οικογένειες προσωρινά και θα παρέχουν βοήθεια σε επίπεδο προσωπικής φροντίδας καθώς και προγράμματα στήριξης της οικογένειας για τα διάφορα επίπεδα κοινωνικής ζωής.

Η ολοκλήρωση της προσωπικής ζωής του ανάπηρου ατόμου είναι ένας ακόμα τομέας ισότιμης μεταχείρισης. Ένα από τα εμπόδια που συναντούν σε διάφορα επίπεδα της κοινωνικής ζωής τα ανάπηρα άτομα, είναι η προκατάληψη και η

αρνητική στάση των άλλων ανθρώπων στο θέμα της τεκνοποίησης και της σεξουαλικότητας. Αυτή η προκατάληψη μπορεί να ξεπεραστεί μέσα από την κατανόηση και τη γνώση της αναπηρίας, γεγονός που θα αλλάξει τις αντιλήψεις των ανθρώπων.

4. ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Πριν καταγραφούν οι στόχοι της εκπαίδευσης θα γίνει σύντομη αναφορά στα άτομα με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στα οποία ανήκουν και τα άτομα με αναπηρίες της όρασης.

Άτομα με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, σύμφωνα με τον νόμο υπ' αριθ.2817, θεωρούνται τα άτομα που έχουν σημαντική δυσκολία μάθησης και προσαρμογής εξαιτίας σωματικών, διανοητικών, ψυχολογικών, συναισθηματικών και κοινωνικών ιδιαιτεροτήτων.

Στα άτομα αυτά περιλαμβάνονται όσοι :

1. Έχουν νοητική ανεπάρκεια ή ανωριμότητα .
2. Έχουν ιδιαίτερα σοβαρά προβλήματα όρασης (τυφλοί, αμβλύωπες) ή ακοής (κωφοί, βαρήκοι).
3. Έχουν σοβαρά νευρολογικά ή ορθοπεδικά ελαττώματα ή προβλήματα υγείας.
4. Έχουν προβλήματα λόγου και ομιλίας.
5. Έχουν ειδικές δυσκολίες στη μάθηση, όπως δυσλεξία, δυσαριθμησία, δυσαναγνωσία.
6. Έχουν σύνθετες γνωστικές, συναισθηματικές και κοινωνικές δυσκολίες και όσοι παρουσιάζουν αυτισμό και άλλες διαταραχές ανάπτυξης.

Στα άτομα με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες περιλαμβάνονται επίσης πρόσωπα νηπιακής, παιδικής και εφηβικής ηλικίας που δεν ανήκουν σε μία από τις προηγούμενες περιπτώσεις, αλλά έχουν ανάγκη από ειδική εκπαιδευτική προσέγγιση και φροντίδα για ορισμένη περίοδο ή για ολόκληρη την περίοδο της σχολικής ζωής τους.

«Στα άτομα που έχουν ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες παρέχεται ειδική εκπαίδευση, η οποία στο πλαίσιο των σκοπών της πρωτοβάθμιας, δευτεροβάθμιας και τεχνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης επιδιώκει ιδιαίτερα:

- α) την ανάπτυξη της προσωπικότητά τους

β) τη βελτίωση των ικανοτήτων και δεξιοτήτων, ώστε να καταστεί δυνατή η ένταξη ή επανένταξή τους στο κοινό εκπαιδευτικό σύστημα και η συμβίωση με το κοινωνικό σύνολο

γ) την επαγγελματική τους κατάρτιση και τη συμμετοχή τους στην παραγωγική διαδικασία

δ) την αλληλοαποδοχή τους με το κοινωνικό σύνολο και την ισότιμη κοινωνική τους εξέλιξη». (Ν.1566/30-9-85)

(ΦΕΚ 167, τόμος Α')

Συγκεκριμένα στόχοι της εκπαίδευσης των τυφλών ατόμων – ατόμων με προβλήματα όρασης είναι:

« - Η αποτελεσματική αξιοποίηση των δυνατοτήτων και ικανοτήτων τους

- Η ένταξη τους στην παραγωγική διαδικασία

- Η αλληλοαποδοχή με το κοινωνικό σύνολο». (Χιουρέα Ρ., 1998)

Οι στόχοι της εκπαίδευσης των τυφλών ή με μειωμένη όραση μαθητών ταυτίζονται με τους στόχους των βλεπόντων. Μόνο τα διδακτικά μέσα και οι μέθοδοι διδασκαλίας αλλάζουν. Ο μαθητής που δεν βλέπει, μπορεί κάλλιστα, χρησιμοποιώντας τις υπόλοιπες αισθήσεις του και την κατάλληλη βοήθεια, να αποκτήσει τις απαραίτητες γνώσεις και να αναπτύξει τις ικανότητες και την προσωπικότητά του όπως και οι βλέποντες συμμαθητές του.

5. ΒΑΘΜΙΔΕΣ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Σύμφωνα με το πρόγραμμα πρόληψης προβλημάτων όρασης και τυφλότητας «Ουράνιο Τόξο» η διαμόρφωση της ειδικής εκπαίδευσης για άτομα με προβλήματα όρασης στις τρεις βαθμίδες έχει ως εξής:

A. ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

- α. Προνηπιακός σταθμός (τυφλών ή βλεπόντων)
- β. Προσχολική αγωγή (ειδικό νηπιαγωγείο, νηπιαγωγείο βλεπόντων)
- γ. Δημοτική εκπαίδευση που μπορεί να παρέχεται σε:
 - 1) Ειδικό Δημοτικό σχολείο, με ή χωρίς οικοτροφείο, όπου παρέχεται εκπαίδευση από δασκάλους με μετεκπαίδευση στην ειδική αγωγή και υποστήριξη από εξειδικευμένο προσωπικό.
 - 2) Ειδική τάξη σε σχολείο βλεπόντων, όπου παρακολουθούν τα παιδιά με ειδικές ανάγκες ορισμένα μόνο μαθήματα, ενώ στα περισσότερα μαθήματα συνεκπαιδεύονται με παιδιά της συνηθισμένης τάξης του δημοτικού σχολείου.
 - 3) Τάξη του συνηθισμένου σχολείου βλεπόντων, όπου εντάσσεται το παιδί με πρόβλημα όρασης και συνδιδάσκεται με τα παιδιά χωρίς πρόβλημα όρασης τα ίδια ακριβώς μαθήματα, με την κατάλληλη όμως υποστήριξη (εξειδικευμένος εκπαιδευτικός, ειδικά βοηθήματα).

Ο τύπος εκπαίδευσης που θα ακολουθήσει ένα παιδί με πρόβλημα όρασης είναι θέμα συναπόφασης παιδιού, γονέων, εκπαιδευτικού, ειδικών και Σχολικού Συμβούλου ειδικής αγωγής προς το όφελος του παιδιού.

B. ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Τα παιδιά με προβλήματα όρασης φοιτούν σε γυμνάσια και λύκεια βλεπόντων με τον κατάλληλο εξοπλισμό, δηλαδή ανήκουν σε τμήματα ένταξης.

Γ. ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Σύμφωνα με το ΦΕΚ 272-Β/1.3.2007 για τον τρόπο εισαγωγής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση όσων πάσχουν από αναπηρία της όρασης ισχύει ότι: «οι απόφοιτοι Λυκείου εγγράφονται στη σχολή ή στο τμήμα της επιλογής τους σε ποσοστό θέσεων 3% επί του συνολικού αριθμού εισακτέων». (Εκτός από τις σχολές ή τα τμήματα εκείνα για τα οποία με αιτιολογημένη απόφαση της ίδιας της σχολής ή του τμήματος που έχει εγκριθεί από τη Σύγκλητο ή τη Συνέλευση του Ιδρύματος, η συγκεκριμένη πάθηση, λόγω της φύσης της επιστήμης καθιστά δυσχερή γι' αυτούς την παρακολούθηση).

6. ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΟΡΑΣΗΣ

Ο ειδικός εξοπλισμός που χρησιμοποιούν τα τυφλά ή μερικώς βλέποντα άτομα, μέσα στα πλαίσια της ειδικής αγωγής τους είναι:

1. Βοηθήματα κινητικότητας και προσανατολισμού.

(το λευκό μαστούνι το απλό (μονοκόμματο ή σπαστό), το μαστούνι με φως ειδικής έντασης που αναβοσβήνει και βοηθά στο να γίνεται αντιληπτός ο τυφλός από τα αυτοκίνητα το βράδυ και το μαστούνι με λέιζερ, το οποίο δίνει οπτικοακουστική ανατροφοδότηση, ώστε να αντιλαμβάνεται το τυφλό ή μερικώς βλέπον άτομο τα εμπόδια στο ύψος του κεφαλιού, της μέσης και του εδάφους). Τα βοηθήματα αυτά χρησιμοποιούνται στα αντίστοιχα μαθήματα, τα οποία στοχεύουν στην ανεξάρτητη και αυτοτελή κίνηση των τυφλών ή μερικώς βλέπόντων ατόμων. Τα μαθήματα αυτά γίνονται ατομικά, σε μικρή ηλικία και από εξειδικευμένο προσωπικό.

2. Οπτικά βοηθήματα

(γυαλιά ειδικής συνταγής, μεγεθυντικοί φακοί χειρός ή σε γυαλιά, μικρά τηλεσκόπια χειρός ή προσαρμοσμένα σε γυαλιά).

3. Βοηθήματα τόνωσης της οπτικής λειτουργίας

(αναλόγια βιβλίων, μαρκαδόροι, διαφάνεια εκτύπωσης, λάμπες, βιβλία μεγεθυμένων γραμμάτων, χαρτιά έντονων γραμμών, σελιδοδείκτες, προστατευτικές ασπίδες για την ευαισθησία στο φως, εργαλεία μέτρησης).

4. Βοηθήματα τόνωσης της απτικής λειτουργίας

(πίνακας σχεδίασης ανάγλυφων γραμμάτων, πίνακας κυβάριθμων, άβακας Κράμνερ, χαρτί ανάγλυφων γραμμών, υποστηρίγματα και οδηγοί γραφής).

5. Το σύστημα ανάγνωσης και γραφής BRAILLE, που ανήκει στα παραπάνω βοηθήματα και στο οποίο τα γράμματα αντικαθίστανται από ανάγλυφες κουκίδες. Στο σύστημα Braille γράφουμε με τις ειδικές γραφομηχανές, οι οποίες είναι κατάλληλες να παράγουν ανάγλυφες κουκίδες.

«Με τη βοήθεια αυτής της γραφομηχανής, ειδικά εκπαιδευμένοι χειριστές μπορούν να γράψουν 40 ως 60 λέξεις το λεπτό»

(Κυπριωτάκης Α., «Τα ειδικά παιδιά και η αγωγή τους»)

«Η εκμάθηση της ανάγνωσης της γραφής Braille γίνεται με ψηλάφηση της επιφάνειας του χαρτιού με τα δυο χέρια κατά την φορά της εκτύπωσης, δηλαδή από αριστερά προς τα δεξιά» (Κρουσταλάκης Γ.Σ., 2003, σελ.28)

Βλέπε **ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Νο. Β**

6. Βοηθήματα τόνωσης της ακουστικής λειτουργίας

(κασετόφωνα, ομιλούντα βιβλία, εξαρτήματα που διαφοροποιούν την ταχύτητα, ακουστικά όργανα γυμναστικής).

7. Ηλεκτρονικά βοηθήματα

(ομιλούσες υπολογιστικές μηχανές, σύστημα μεγέθυνσης με τηλεόραση κλειστού κυκλώματος, ηλεκτρονικοί υπολογιστές, συνθέτης φωνής, μεγεθυντικές οθόνες, οθόνες με εφήμερο Braille, εκτυπωτές Braille).

8. **ΕΙΔΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΜΟΝΤΕΛΩΝ** των παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες , τα οποία ενσωματώνονται στην κανονική τάξη.

Αυτά τα είδη διδακτικών μοντέλων είναι τα εξής:

1. Δίχως την παροχή ειδικής βοήθειας.

Αφορά στην τοποθέτηση ενός μικρού αριθμού παιδιών με ειδικές ανάγκες στην τάξη με κριτήριο το είδος των μαθησιακών τους δυσκολιών. Παράλληλα ευαισθητοποιείται και επιμορφώνεται ο παιδαγωγός έτσι ώστε να μπορεί να αντεπεξέλθει στις αυξημένες του υποχρεώσεις.

2. Με συνδιδασκαλία

Αφορά στη συνεργασία του εκπαιδευτικού με τον ειδικό εκπαιδευτικό και στοχεύει στην αποφυγή της περιθωριοποίησης και ετικετοποίησης του παιδιού με ειδικές ανάγκες. Οι δυο εκπαιδευτικοί αποφασίζουν από κοινού για το πρόγραμμα.

3. Με την παροχή βοήθειας από περιπατητικό εκπαιδευτικό.

Αφορά στην περιοδική επίσκεψη ειδικού (κοινωνικού λειτουργού, ψυχολόγου, λογοθεραπευτή κτλ.) ο οποίος «εκπαιδύει» το δάσκαλο της τάξης και τον προμηθεύει με το εξειδικευμένο – απαραίτητο υλικό και βοηθά στην αντιμετώπιση των δυσκολιών του παιδιού.

4. Με την παροχή βοήθειας από διεπιστημονική ομάδα.

Αφορά στην περιοδική επίσκεψη υποστηρικτικής ομάδας (κοινωνικός λειτουργός, ψυχολόγος, σχολικός σύμβουλος ειδικής αγωγής/γενικής εκπαίδευσης κτλ.). Η ομάδα δρα μετά από πρόσκληση του εκπαιδευτικού και συμβουλεύει το δάσκαλο, το παιδί καθώς και τους γονείς του. Κύριοι στόχοι της δράσης αυτής είναι:

- Ø Η κατανόηση της φύσης του προβλήματος
- Ø Η αποδοχή του παιδιού με ειδικές ανάγκες
- Ø Η αποφυγή παραπομπής του παιδιού σε ειδική τάξη.

(Σ. Πολυχρονοπούλου – Ζαχαρογέωργα, 22/03/2007, *έννοια και κοινωνική διάσταση της αναπηρίας*, [www.modules.php?op=modloadarticle]. URL <http://www.specialeducation.gr>)

9. ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Στη χώρα μας δεν υπάρχουν επαρκή στατιστικά στοιχεία που να δίνουν την εικόνα του σχολικού πληθυσμού για τα άτομα με αναπηρίες. Υπολογίζεται «με βάση διεθνή στατιστικά στοιχεία ότι το 12-15% του συνολικού πληθυσμού των μαθητών της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης είναι άτομα με αναπηρίες»

(Εκθεση για την κατάσταση των ατόμων με ειδικές ανάγκες στην Ελλάδα, 1994, σ.22)

Σχετικά με την εξέλιξη του αριθμού των εκπαιδευτικών μονάδων και των μαθητών με αναπηρίες υπολογίζεται ότι «ο αριθμός των μαθητών που φοιτούν σε ιδρύματα ειδικής αγωγής αντιστοιχεί στο 0,73% του συνολικού μαθητικού πληθυσμού της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (γενικής και τεχνικής). Το ποσοστό αυτό εξακολουθεί να μένει μικρό, αν ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι, σύμφωνα με διεθνείς στατιστικές, το ποσοστό του συνολικού αντίστοιχου πληθυσμού που έχει κάποια σωματική αναπηρία ή κάποια νοητική ή ψυχολογική διαταραχή, που δεν του επιτρέπει να παρακολουθήσει τα μαθήματα του κανονικού σχολείου είναι μεγαλύτερο».

(Κασσωτάκης 1996, σελ. 458)

Τα εμπόδια που συναντούν τα άτομα με αναπηρίες σε ζητήματα εκπαίδευσης είναι καθημερινά και σχετίζονται με παραλείψεις σε επίπεδο θεσμικό, καθώς και σε επίπεδο απλής πρόσβασης στους χώρους εκπαίδευσης. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα το αίτημα για ισότητα των ευκαιριών στην εκπαίδευση να καταστρατηγείται, τα άτομα με αναπηρίες να στερούνται το δικαίωμα της εκπαίδευσης και να υπάρχει κοινωνικός αποκλεισμός.

Το 1989 το συμβούλιο των υπουργών κοινοτικών υποθέσεων όρισε ως «κοινωνικό αποκλεισμό» την αποστέρηση κάποιων δικαιωμάτων της κοινωνικής ζωής (στέγαση, εκπαίδευση, απασχόληση) που βιώνουν ορισμένες ομάδες και άτομα. «Αποτέλεσμα αυτής της συσσώρευσης των αποστερήσεων είναι ότι οι διάφορες κοινωνικές ομάδες του πληθυσμού έχουν μείνει εκτός ή στο περιθώριο μιας γενικότερης ευημερίας. Οι ομάδες δεν μπορούν να συμμετέχουν στον οικονομικό και κοινωνικό τρόπο ζωής που απολαμβάνουν οι πολλοί. Εμποδίζεται η συμμετοχή τους σε κοινωνικές ανταλλαγές και πρακτικές καθώς και σε κοινωνικά δικαιώματα, που χαρακτηρίζουν την κοινωνική ένταξη και που επομένως καθορίζουν και την ταυτότητα του ατόμου» (Καβουνίδης, 1996, σελ.49).

Επίσης από το συμβούλιο των υπουργών κοινοτικών υποθέσεων (1989) «ιδιαίτερα σημαντική θεωρήθηκε η δυνατότητα πρόσβασης στην εκπαίδευση, την επαγγελματική κατάρτιση, την απασχόληση» (Καβουνίδης, 1996, σελ.50).

Στα πλαίσια ανάπτυξης κοινοτικών πρωτοβουλιών το 1991 άρχισαν να λειτουργούν κάποια προγράμματα, που δεν στόχευαν ακριβώς στην καταπολέμηση του αποκλεισμού, αλλά προωθούσαν την ενσωμάτωση διαφόρων κοινωνικών ομάδων στην αγορά εργασίας. Τέτοια πρωτοβουλία ήταν το Horizon, η οποία στήριζε προγράμματα εκπαίδευσης, επαγγελματικής κατάρτισης για τα άτομα με αναπηρίες ή για μετανάστες και πρόσφυγες. Παράλληλα στόχευε και στην προσαρμογή των τόπων εκπαίδευσης, εργασίας και δημόσιων κτιρίων, ώστε να είναι προσβάσιμα στα άτομα με αναπηρίες.

Η ισότητα των ευκαιριών στην εκπαίδευση πρόβαλλε ως ένα δίκαιο αίτημα των σύγχρονών κοινωνιών. «Ως ισότητα στην εκπαίδευση από τη μια πλευρά νοείται η ύπαρξη κάποιων βασικών προϋποθέσεων, όπως το δικαίωμα του παιδιού για σχολική φοίτηση, η παροχή της ίδιας μαθησιακής προσφοράς, η εξασφάλιση κοινών αναλυτικών προγραμμάτων και η κοινή υλικοτεχνική υποδομή στα σχολεία. Από την άλλη σημαίνει ισότιμη κατανομή των εκπαιδευτικών τίτλων (πτυχίων και τίτλων σπουδών) σε όλα τα κοινωνικά στρώματα και τις κοινωνικές ομάδες». (Πυργιωτάκης, 1996, σελ.11).

Έτσι λοιπόν το κάθε κράτος έχει ως υποχρέωση τη λειτουργία ενός αξιοκρατικού εκπαιδευτικού συστήματος του οποίου οι στόχοι θα σχετίζονται με την σχολική φοίτηση των μαθητών σε μια ισότιμη βάση.

«Στη χώρα μας η εκπαίδευση των μαθητών με αναπηρίες παρουσιάζει αρκετές ελλείψεις, οι οποίες αναστέλλουν και καθυστερούν την ένταξη τους στο περιβάλλον και τις δομές του συστήματος γενικής εκπαίδευσης».

(Εκθεση για την κατάσταση των ατόμων με ειδικές ανάγκες στην Ελλάδα, 1994, σελ.23).

Οι εκπαιδευτικοί που εργάζονται σε σχολικούς χώρους με άτομα με αναπηρίες έχουν μια στοιχειώδη κατάρτιση σε θέματα ειδικής εκπαίδευσης και αγωγής, που όμως δεν είναι αρκετή για την εκπλήρωση των στόχων αυτής. Γεγονός που μπορεί να φανεί από το ότι με το νόμο ((N.1566/85) «δεν προβλεπόταν μετεκπαίδευση-επιμόρφωση σε θέματα ειδικής αγωγής για τους καθηγητές της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, καθώς δεν υπήρχε θεσμοθετημένη η δυνατότητα μεταπτυχιακών σπουδών σε πανεπιστήμια σχετικά με την ειδική αγωγή».

(Ζώνιου – Σιδέρη Α., 2000,σελ.34)

Παράλληλα «ελλιπή ή και ανύπαρκτα ήταν τα αναλυτικά προγράμματα σπουδών για τα άτομα με αναπηρίες» (Εκθεση για την κατάσταση των ατόμων με ειδικές ανάγκες στην Ελλάδα, 1994, σ.24).

Τα αναλυτικά προγράμματα έως τώρα καταρτίζονταν με βασικό κριτήριο την ηλικία και όχι τις διαφορετικές ανάγκες του κάθε ατόμου. Οι αρχές που θα πρέπει να διέπουν τα αναλυτικά προγράμματα της ειδικής εκπαίδευσης και αγωγής είναι:

«α) η δυνατότητα για να ακολουθηθεί εναλλακτική πορεία ως προς τη διδακτέα ύλη από τον εκπαιδευτικό

β) η συνάφεια αναλυτικών προγραμμάτων με την καθημερινή ζωή και τα δεδομένα αυτής

γ) η ισορροπία ως προς το χρόνο και το περιεχόμενο της διδακτέας ύλης, χωρίς να γίνεται διαχωρισμός μαθημάτων σε βασικά και δευτερεύοντα

δ) η διαφοροποίηση του παιδαγωγικού υλικού και των μεθόδων

ε) η αποτελεσματικότητα στο σχεδιασμό και την υλοποίηση προγραμμάτων»

(Ζώνιου-Σιδέρη Α., 23/07/2007, η εξέλιξη της ειδικής εκπαίδευσης από το ειδικό στο γενικό σχολείο, ([\[www.190-gr.pdf\]](http://www.190-gr.pdf)) . URL <http://www.dea.gr>)

«Σύμφωνα με τον Ο.Ο.Σ.Α το βασικότερο χαρακτηριστικό του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος είναι ο συγκεντρωτισμός σε συνδυασμό με το νομικισμό. Το χαρακτηριστικό αυτό είναι εμφανές τόσο από την οργάνωση και διοίκηση του συστήματος, όσο και από το περιεχόμενο των σπουδών» (Ζώνιου –Σιδέρη Α., 2000, σελ.31).

Ο συγκεντρωτισμός παρατηρείται και στο χώρο της ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης. Οι νόμοι 1143/81 και 1566/85 δέχθηκαν πολλές επικρίσεις γιατί κατάφεραν το ακριβώς αντίθετο αποτέλεσμα από την ένταξη και «ενίσχυσαν το διαχωρισμό ανάμεσα σε φυσιολογικά και μη φυσιολογικά παιδιά, κατατάσσοντας τους μαθητές σε κατηγορίες προβληματικών ατόμων και οδηγώντας την περιθωριοποίηση» (Στασινός Δ., 1991, σελ.237)

Επίσης υπήρχε μια επικάλυψη αρμοδιοτήτων ανάμεσα στο Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας και στο Υπουργείο Παιδείας, φορείς που ασχολούνται με την ειδική αγωγή. Με το νόμο Ν.1566/85 γίνεται «η αποκλειστική μεταβίβαση στο Υπουργείο Παιδείας όλων των αρμοδιοτήτων που αφορούσαν στα ζητήματα της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και θέματα αποκατάστασης ατόμων με αναπηρίες» (Ζώνιου-Σιδέρη Α., 2000, σελ.37)

Το Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας διατήρησε τον ιατροδιαγνωστικό-συμβουλευτικό ρόλο του. Τέλος, με το νόμο Ν.2817/2000 «προβλέπεται η ίδρυση τμήματος ειδικής αγωγής με υπεύθυνο φορέα το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο για την επιστημονική έρευνα, επιμόρφωση του προσωπικού, κατάρτιση αναλυτικών προγραμμάτων». (Εκθεση για την κατάσταση των ατόμων με ειδικές ανάγκες στην Ελλάδα, 1994, σ.184-185)

Από την άλλη η πολιτική της ένταξης στην Ελλάδα δεν μπόρεσε να επιτελέσει τους στόχους της επαρκώς, μιας και «το έδαφος στην εκπαίδευση δεν ήταν κατάλληλα

προετοιμασμένο για μια τέτοια αλλαγή, ούτε άλλωστε τα κοινωνικά δεδομένα επέτρεπαν μια τέτοια κατεύθυνση» (Ζώνιου –Σιδέρη, 2000, σελ.38)

Ουσιαστικά η πολιτική της ένταξης στην εκπαίδευση προωθείται με το νόμο Ν.2817/2000, ο οποίος περιορίζει το ειδικό σχολείο για τις περιπτώσεις ατόμων με σοβαρή αναπηρία και θεσμοθετεί τη δημιουργία εξατομικευμένων προγραμμάτων βοήθειας και υπηρεσιών για κάθε παιδί με αναπηρίες.

Τέλος, στον τομέα της επαγγελματικής εκπαίδευσης στατιστικά στοιχεία για το σύνολο των μαθητών με αναπηρίες που φοιτούν σε σχολές επαγγελματικής κατάρτισης «δεν υπάρχουν παρά μόνο ενδείξεις ότι το ποσοστό είναι μικρό παρά το γεγονός ότι παρουσίασε σημαντική αύξηση τα τελευταία χρόνια. Ας σημειωθεί ότι τα άτομα με αναπηρίες φοιτούν σε σχολές του ΟΑΕΔ (500-700 άτομα κάθε χρόνο) αντιπροσωπεύει το ¼ του αριθμού όσων εγγράφονται ως άνεργοι στα μητρώα του ΟΑΕΔ» (Κασσωτάκης, 1996, σ.465)

Επίσης, η επαγγελματική κατάρτιση των ατόμων με αναπηρίες μένει εκτός του γενικού συστήματος κατάρτισης, στοιχείο αντιφατικό προς την πολιτική της ένταξης που προωθείται τόσο στην εκπαίδευση όσο και στην κοινωνική ζωή των ατόμων με αναπηρίες. Έτσι λοιπόν η θέσπιση ενός σύγχρονου συστήματος επαγγελματικής κατάρτισης για τα άτομα με αναπηρίες αποτελεί βασικό αίτημα τους, ώστε να μπορέσουν να ενταχθούν στην οικονομική και κοινωνική ζωή.

8.1 Δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα παιδιά με προβλήματα όρασης

Οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα παιδιά με προβλήματα όρασης στην εκπαίδευση συνοψίζονται στα εξής:

- 1) Πρόσβαση στο έντυπο εκπαιδευτικό υλικό.
- 2) Πρόσβαση στο βοηθητικό υλικό (εφημερίδες, εγκυκλοπαίδειες κλπ).
- 3) Πρόσβαση στον πίνακα της τάξης.
- 4) Πρόσβαση στο υλικό που προβάλλεται στη τάξη (πχ. Projector).
- 5) Συγγραφή σημειώσεων.
- 6) Συγγραφή εργασιών που ανατίθενται.
- 7) Συμμετοχή στις γραπτές δοκιμασίες.

(Λιοδάκης Δ., 2000, σελ.27)

8.2 Απαιτήσεις υλικού κατάλληλου για άτομα με προβλήματα όρασης

Εναλλακτικές μορφές υλικού κατάλληλου για άτομα με προβλήματα όρασης είναι:

1) Χαρακτηριστικά της εκτύπωσης σε μεγάλο μέγεθος

Τυπογραφικά, η εκτύπωση σε μεγάλο μέγεθος διακρίνεται κυρίως από το μέγεθος των τυπογραφικών της στοιχείων σε στιγμές. Όμως όταν πρόκειται για μορφή υλικού που προσφέρεται για ανάγνωση από άτομα με προβλήματα όρασης πρέπει να ληφθούν υπόψη και άλλα χαρακτηριστικά που επηρεάζουν την αναγνωσιμότητα. Σε αυτά περιλαμβάνονται το βάρος και το πάχος των γραμμάτων, το διάστημα μεταξύ των γραμμάτων (μέγεθος τυπογραφικού σώματος), το διάστιχο και η οπτική αντίθεση μεταξύ των τυπογραφικών στοιχείων και του φόντου τους.

2) Μεγέθυνση εντύπου

Η μεγέθυνση των εντύπων επεκτείνει την πρόσβαση σε δημοσιεύματα για τα οποία δεν θα υπήρχε άλλος τρόπος να είναι διαθέσιμα για τους μερικώς βλέποντες.

3) Ηλεκτρονικά παραγόμενο έντυπο με χαρακτήρες μεγάλου μεγέθους

Η παραγωγή εκτυπώσεων σε μεγάλο μέγεθος και μεγεθύνσεων εντύπων με τη χρήση εξοπλισμού όπως μεγεθυντικά φωτοτυπικά μηχανήματα, τηλεοράσεις κλειστού κυκλώματος και συστήματα ηλεκτρονικών υπολογιστών, επεκτείνει σημαντικά την αναγνωσιμότητα και την πρόσβαση σε πληροφόρηση που διαφορετικά θα ήταν διαθέσιμη μόνο μέσω κοινών εντύπων.

4) Βιβλία τυπωμένα με μεγάλο μέγεθος χαρακτήρων

Τα βιβλία αυτά αποτελούν το κύριο μέσο για το διάβασμα αναγνωσμάτων γενικού ενδιαφέροντος ή ψυχαγωγικού χαρακτήρα τα οποία δημοσιεύονται από εμπορικούς εκδοτικούς οίκους. Παρόλα αυτά ο αριθμός των τίτλων που παράγονται ετησίως είναι πολύ μικρός.

Το φάσμα ενδιαφερόντων που καλύπτουν αυτοί οι τίτλοι είναι επίσης περιορισμένο, οριοθετημένο κυρίως σε λαϊκή λογοτεχνία και εκλαϊκευμένα αναγνώσματα.

5) **Ηχογραφημένες κασέτες**

Για όσους έχουν πολύ μειωμένη ή μηδενική όραση, η ηχογραφημένη κασέτα είναι το πιο συνηθισμένο μέσο για ανάγνωση και πληροφόρηση, περιλαμβάνοντας και όσους δυσκολεύονται ή δεν είναι σε θέση να διαβάσουν μεγάλα τυπογραφικά στοιχεία ή Braille.

6) **Σύνθεση ομιλίας**

Η ομιλία που παράγεται τεχνητά από συνθέτες ομιλίας δεν προτιμάται από τους περισσότερους για ανάγνωση λόγω της ποιότητας ομιλίας που παράγεται η οποία δεν είναι ιδιαίτερα ευκρινής. Ωστόσο και η σύνθεση ομιλίας παίζει σημαντικό ρόλο στις προσφερόμενες από τη βιβλιοθήκη υπηρεσίες.

7) **Απτικοί ανάγλυφοι χάρτες/σχέδια/διαγράμματα**

Αυτά είναι διαγράμματα που παράγονται είτε μέσω φωτοτύπησης είτε μέσω εκτύπωσης σε θερμοευαίσθητο «εξογκούμενο» χαρτί. Όταν το χαρτί περάσει μέσα από την ειδική συσκευή εκτύπωσης ανάγλυφων εικόνων, οι πιο σκουρόχρωμες επιφάνειες απορροφούν τη θερμότητα γρηγορότερα και εξογκώνονται. Οι απτικές εικόνες χρειάζονται προσεκτική αποθήκευση για να διασφαλιστεί ότι οι ανάγλυφες επιφάνειες δεν θα καταστραφούν ή θα φθαρούν.

(Λιοδάκης Δ., 2000, σελ.32)

9. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΚΙΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟΝ ΧΩΡΟ

Στο πεδίο της τυφλότητας, η *κινητικότητα* συνήθως ορίζεται ως «η σωματική ικανότητα να κινηθούμε από το ένα μέρος στο άλλο. Δεν περιορίζεται μόνο στην ικανότητα του βαδίσματος, αλλά περιλαμβάνει και τις ικανότητες που επιστρατεύονται όταν βαδίζουμε, δηλαδή τις τεχνικές χρήσης του μαστουνιού, την στάση του σώματος, τις τεχνικές για το ανέβασμα και το κατέβασμα της σκάλας, τις διαβάσεις στο δρόμο, τη χρήση των δημόσιων μέσων μεταφοράς κλπ.» Ο όρος *προσανατολισμός* συνήθως ορίζεται ως «η διαδικασία χρήσης των υπολοίπων αισθήσεων προκειμένου να προσδιορίσει κάποιος τη θέση του στο χώρο, δηλαδή το να γνωρίζει που βρίσκεται και πώς θα φτάσει εκεί που θέλει, ιδιαίτερα σε μη οικεία περιβάλλοντα». (<http://www.noesi.gr>, 27/10/2007)

Το πρόβλημα

Η δυσκολία ανάπτυξης και βελτίωσης της κινητικότητας των τυφλών ατόμων, παρεμποδίζει την δυνατότητα συμμετοχής τους στην εκπαίδευση και στην εργασία, μειώνει δραστικά κάθε δυνατότητα κοινωνικής ένταξης και δραστηριοποίησης τους, και έχει αρνητικές επιπτώσεις στην φυσική τους κατάσταση και υγεία.

Τρόποι Αντιμετώπισης

Όπως προκύπτει από έρευνες, η έγκαιρη και εξειδικευμένη εκπαίδευση σε θέματα κινητικού προσανατολισμού, και η διαρκής και επίμονη άσκηση των ατόμων με προβλήματα όρασης, αντιμετωπίζει με επιτυχία το πρόβλημα. Η εκπαίδευση οφείλει να αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της ενταξιακής του εκπαίδευσης, να ξεκινά κατά τη προσχολική ηλικία και να συνεχίζεται σε όλα τα εκπαιδευτικά στάδια, προσαρμοζόμενη στις ιδιαίτερες απαιτήσεις της κάθε περιόδου, από εξειδικευμένο προσωπικό.

Η εκπαίδευση που παρέχεται είναι εξατομικευμένη και βασίζεται:

- * στην ηλικία,
- * στην κατάσταση της όρασης (ολική απώλεια όρασης - μερική όραση),
- * στις ιδιαίτερες ανάγκες και ικανότητες του μαθητή.
- * και στόχο έχει τη σταδιακή επίτευξη της ανεξαρτησίας του τόσο στο τμήμα

που αφορά στις μετακινήσεις του, όσο και στις υπόλοιπες δραστηριότητες της καθημερινής του ζωής.

Κινητικότητα Προσανατολισμός

Κινητικότητα και Προσανατολισμός σε εσωτερικό χώρο, αρχικά χωρίς μπαστούνι, με έμφαση στην κατανόηση - εξοικείωση - χρήση εννοιών του χώρου

* Εισαγωγή στη χρήση του μπαστουниού και των αντίστοιχων τεχνικών πρώτα σε εσωτερικό χώρο και στη συνέχεια σε εξωτερικό.

* Προσανατολισμός σε εξωτερικό χώρο (κατανόηση και χρήση των στοιχείων του περιβάλλοντος).

* Εκμάθηση τεχνικών για να διασχίζει ο μαθητής με ασφάλεια δρόμους τόσο σε ήσυχες περιοχές (π.χ. γειτονιά), όσο και σε περιοχές με μεγάλη κίνηση οχημάτων (π.χ. κέντρο πόλης).

* Εκτέλεση διαδρομών.

* Εξοικείωση και χρήση των Μέσων Μαζικής Μεταφοράς.

* Δημιουργία νοητών χαρτών.

* Χρήση τεχνικών βοηθημάτων (π.χ. τηλεχειριστήριο για φωτεινούς σηματοδότες, χρήση απτικών χαρτών).

10. ΝΕΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΟΡΑΣΗΣ

Το ενδιαφέρον για τη χρήση των τεχνολογιών στην εκπαίδευση προϋπήρχε της εμφάνισης των υπολογιστών ήδη από την αρχή του εικοστού αιώνα αναπτύσσεται στις Η.Π.Α. μια βιομηχανία παραγωγής εκπαιδευτικών films. Αμέσως μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο εμφανίζεται η εκπαιδευτική τηλεόραση.

Σημαντικό ρόλο έπαιξαν και οι λεγόμενες διδακτικές μηχανές στα πλαίσια του κινήματος της λεγόμενης προγραμματισμένης διδασκαλίας. Το προγραμματισμένο διδακτικό βιβλίο ή η διδακτική μηχανή αναλαμβάνει το ρόλο του δασκάλου και η καθιερωμένη σχέση «μαθητή-δασκάλου» σχεδόν ανατρέπεται.

Η χρήση των προγραμματισμένων μηχανών εστιάζεται πάνω στην εξατομίκευση της διδασκαλίας που βασίζεται στους προσωπικούς ρυθμούς του μαθητευομένου. Γίνονται επίσης προσπάθειες να ληφθεί υπόψη και η προηγούμενη συμπεριφορά του , ανάλογα με τις απαντήσεις που έχει δώσει.

Οι μέθοδοι αυτές γρήγορα γνώρισαν την παρακμή. Η εμφάνιση του υπολογιστή στις αρχές της δεκαετίας του 70 συνιστά νέα εξέλιξη του κινήματος της προγραμματισμένης διδασκαλίας με την εμφάνιση της λεγόμενης Διδασκαλίας με τη Βοήθεια Υπολογιστή (Computer Assistant Learning).

(Παρασκευόπουλος Μ., 1999, σελ.18)

10.1 Ο ρόλος της πληροφορικής στην εκπαίδευση

Οι σχέσεις ανάμεσα στους ανθρώπους, την εργασία και τη νοημοσύνη εξαρτώνται σήμερα, σε μεγάλο βαθμό , από την αδιάκοπη μεταμόρφωση των υπολογιστικών μέσων και τεχνικών.

Η εκπαίδευση είναι ένας από τους χώρους που έχουν σημαντικά επηρεασθεί από τα ραγδαίες τεχνολογικές εξελίξεις των τελευταίων χρόνων. Οι τεχνολογίες της πληροφορίας και της επικοινωνίας χαρακτηρίζουν όλα εκείνα τα μέσα που είναι φορείς άυλων μηνυμάτων (εικόνες, ήχοι , σειρές χαρακτήρων).

Οι θετικές επιδράσεις, λοιπόν της πληροφορικής σε όλους τους τομείς της ζωής μας είναι αναμφισβήτητες. «Στην εκπαίδευση αναπτύσσεται λογισμικό για υπολογιστές μικρού κόστους για το σχολικό περιβάλλον κάθε βαθμίδας αλλά και για μεγαλύτερα εξειδικευμένα συστήματα για την επαγγελματική εκπαίδευση, το οποίο υποστηρίζει την προσέγγιση της γνώσης και την ανταλλαγή ιδεών με ποικίλους τρόπους σε όλες τις βαθμίδες.»

Με εγκυκλοπαίδειες τεχνολογίας πολυμέσων, με λογισμικό που ευνοεί την προσέγγιση εννοιών και την ανακάλυψη της γνώσης μέσα από πειραματικές καταστάσεις που προτείνει το ίδιο το πρόγραμμα ή δημιουργεί ο μαθητευόμενος.

Με λογισμικά προσομοίωσης που δημιουργούν εικονικά εργαστήρια σε εκπαιδευτήρια Με δικτυακά συστήματα που ευνοούν την ανταλλαγή ιδεών και μεθόδων ανάμεσα στα μέλη των εκπαιδευτικών κοινοτήτων αλλά και την εξ' αποστάσεως εκπαίδευση για άτομα που για οποιονδήποτε λόγο δεν έχουν δυνατότητα φοίτησης σε κάποια εκπαιδευτική μονάδα. (Παρασκευόπουλος Μ., 2000, σελ.16-19)

10.2 Το μέλλον της πληροφορικής στην εκπαίδευση

- ΰ Τα πολυμέσα και τα υπερμέσα είναι δυνατόν να αναθεωρήσουν την αντίληψη για το εγχειρίδιο του μέλλοντος.
- ΰ Οι εφαρμογές της εικονικής πραγματικότητας θα προσφέρουν περιβάλλον πλοήγησης και δυνατότητα πρόσβασης σε διάφορους γνωστικούς χώρους.
- ΰ Η εκπαίδευση από απόσταση με τη χρήση δικτύων υπολογιστών θα αλλάξει ριζικά την καθιερωμένη σχολική πρακτική. Στα πλαίσια αυτά αλλάζει ουσιαστικά και το σύστημα κατάρτισης των εργαζομένων.
- ΰ Η δια βίου εκπαίδευση, υποστηριζόμενη από συστήματα τηλε-εκπαίδευσης, θα παρέχεται σε όλο και μεγαλύτερα στρώματα του πληθυσμού .

(Παρασκευόπουλος Μ., 2000, σελ.21)

10.3 Εισαγωγή των νέων τεχνολογιών στα τμήματα ένταξης

Είναι γεγονός ότι η εισαγωγή των «Τεχνολογιών της Πληροφορικής και της Επικοινωνίας (ΤΠΕ)» στη σχολική καθημερινή πράξη, έφερε επανάσταση στο χώρο της διδακτικής μεθοδολογίας, έκανε τη διαδικασία της μάθησης πιο αποτελεσματική και επαναπροσδιόρισε τη σχέση δασκάλου-μαθητή.

Η πληροφορική δεν περιορίζεται στην απλή διαχείριση των πληροφοριών, αλλά λειτουργεί υποστηρικτικά προς τις ανώτερες μορφές μάθησης. Η χρήση των ηλεκτρονικών υπολογιστών στην Ειδική Παιδαγωγική συμβάλλει δυναμικά στην εξέλιξη διδακτικών προγραμμάτων και στη δημιουργία νέων μορφών διδασκαλίας.

Στα πλαίσια του τμήματος ένταξης, δίνεται η δυνατότητα σχεδιασμού εξατομικευμένων προγραμμάτων ανάλογα με τις ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες των μαθητών,

έτσι ώστε να έχουν πρόσβαση στο πρόγραμμα σπουδών με εναλλακτικούς τρόπους, εξομαλύνοντας τις όποιες ιδιαιτερότητες τους.

Ο ηλεκτρονικός υπολογιστής, σαν μέρος του εξατομικευμένου προγράμματος ενός μαθητή, δημιουργεί μια νέα μαθησιακή κατάσταση και αποτελεί το κίνητρο και την αφετηρία για μια νέα προσπάθεια.

Ένα σημαντικό κομμάτι των ατόμων με αναπηρίες αποτελούν τα παιδιά με Ειδικές Εκπαιδευτικές Ανάγκες, μαθησιακές δυσκολίες. «Σύμφωνα με το μοντέλο που κυριαρχεί την Ελλάδα, οι περιπτώσεις αυτές αντιμετωπίζονται στα πλαίσια των Ειδικών Τάξεων παλαιότερα, Τμημάτων Ένταξης σήμερα, έχει σαν βασικό σκοπό την ένταξη (integration) και ενσωμάτωση (inclusion) των μαθητών αυτών στο μαθησιακό και ευρύτερο κοινωνικό σύνολο» (Ζώνιου-Σιδέρη Α., 2004, σελ.36)

«Ο θεσμός των Ειδικών Τάξεων, εξελίχθηκε ραγδαία, βρήκε μεγάλη απήχηση στον χώρο της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και παρά τις αντιξοότητες που στην πορεία συνάντησε, έφτασε κατά το σχολικό έτος 1996-97 να αριθμεί 703 Ειδικές Τάξεις» (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 1998)

Σε αυτές πήραν ειδική εκπαίδευση πάνω από 10.000 μαθητές. Σήμερα τα Τμήματα Ένταξης υπερβαίνουν τα 1000 στα οποία παρακολουθούν ειδικά προγράμματα πάνω από 12.000 μαθητές.

Αυτά τα παιδιά βιώνουν την αποτυχία στην επαφή τους με το σχολείο, με πολλούς τρόπους και σε πολλά επίπεδα (μαθησιακό, συναισθηματικό, ψυχολογικό κλπ.). Η αποτυχία τους αυτή συνδυάζεται με χαμηλή αυτοεκτίμηση και μια απέχθεια προς τα βιβλία, τα οποία έχουν συνδέσει με την αποτυχία τους. Ο ηλεκτρονικός υπολογιστής, σαν μέρος του εξατομικευμένου προγράμματος παρέμβασης του μαθητή δημιουργεί μια καινούρια μαθησιακή κατάσταση και γίνεται το κίνητρο για μια νέα προσπάθεια.

Στο πλαίσιο των Τάξεων Ένταξης, η χρήση των νέων τεχνολογιών, μπορεί να συνεισφέρει τόσο στον τομέα της Οργάνωσης, όσο και στον τομέα της εφαρμογής και υλοποίησης ατομικών Προγραμμάτων. (Παρασκευόπουλος Μ., 1999, σελ.42)

Επίσης, σύμφωνα με το Αριθ.Γ6/4494, Κανονισμό Λειτουργίας και καθορισμό των αρμοδιοτήτων των Κέντρων Διάγνωσης Αξιολόγησης και Υποστήριξης (ΚΔΑΥ), παράλληλα με το διαγνωστικό και εκπαιδευτικό έργο, προβλέπεται στο άρθρο 2, εδάφιο 5 του νόμου 2817/2000 «ο καθορισμός του είδους των τεχνικών βοηθημάτων και οργάνων που έχει ανάγκη το παιδί στο σχολείο ή στο σπίτι...»

11. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΤΥΦΛΩΝ (ΚΕΑΤ)

Κρίθηκε σκόπιμο, στο σημείο αυτό, να γίνει αναφορά στο Κέντρο Εκπαίδευσης και Αποκατάστασης Τυφλών, το οποίο υπήρξε το πρώτο κέντρο εκπαίδευσης στην Ελλάδα και συνεχίζει να είναι ο βασικός φορέας εκπαίδευσης και αποκατάστασης ατόμων με προβλήματα όρασης στην Αθήνα.

11.1 Ιστορική αναδρομή του ΚΕΑΤ

Το 1906 ο ποιητής Γεώργιος Δροσίνης και ο Δημήτριος Βικέλας συνέλαβαν την ιδέα να δημιουργήσουν ένα ίδρυμα για την εκπαίδευση των τυφλών παιδιών. Ένα χρόνο αργότερα , με δαπάνες της ελληνικής κοινότητας της Αιγύπτου, εγκαινιάζεται το νηπιαγωγείο επί της οδού Λασκαρίδου στην Καλλιθέα. Η αρχική επωνυμία του ιδρύματος ήταν «Οίκος Τυφλών» και είχε πενταμελή διοίκηση , με πρόεδρο τον εκάστοτε αρχιεπίσκοπο. Η Ειρήνη Λασκαρίδου ήταν η πρώτη διευθύντρια του ιδρύματος.

Το 1912, με δωρεά των κληρονόμων του Αλεξανδρινού ευεργέτη Νικόλαου Άμπετ κτίζεται το «Αμπέτειον Μέλαθρον» στο οποίο στεγάστηκε η διεύθυνση, τα οικοτροφεία, οι σχολές και τα εργαστήρια. Το 1924, ένας ομογενής από την Αγγλία, ο Σπύρος Νικολόπουλος, δώρισε ένα οίκημα στο οποίο στεγάστηκαν το οικοτροφείο θηλέων, τέσσερις τάξεις δημοτικού και διετές νηπιαγωγείο.

Το 1936 είναι η χρονιά που απομακρύνεται από τη θέση της διευθύντριας η μεγάλη οραματίστρια Ειρήνη Λασκαρίδου.

Το 1946, τον «Οίκο Τυφλών» επισκέπτεται η γνωστή τυφλοκωφή Αμερικανίδα Έλεν Κέλλερ.

Η επίσκεψη της ήταν και το έναυσμα για την ίδρυση, το 1948, ειδικού τμήματος εκπαίδευσης τυφλοκωφών, η πρώτη προσπάθεια για τη συγκεκριμένη αναπηρία.

Το 1976 ξεκίνησε ο περίφημος «Αγώνας των Τυφλών», με κύριο αίτημα την κρατικοποίηση του «Οίκου Τυφλών».

Το 1979 αποτελεί χρονιά ορόσημο. Ο μέχρι τότε «Οίκος Τυφλών» μετατρέπεται από φιλανθρωπικό ίδρυμα σε Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου, μετονομάζεται σε «Κέντρο Εκπαίδευσης και Αποκατάστασης Τυφλών» και τίθεται υπό την εποπτεία του Υπουργείου Υγείας και Πρόνοιας. Οι δυο πρώτοι πρόεδροι του Κέντρου ήταν οι σύμβουλοι επικρατείας

Τσιροπινάς και Μαρκόπουλος. Έκτοτε, οι πρόεδροι διορίζονται από τον εκάστοτε υπουργό Υγείας και Πρόνοιας.

Σήμερα, το ΚΕΑΤ ως ένας ζωντανός οργανισμός παρέχει υπηρεσίες στα άτομα με προβλήματα όρασης. Οι νέοι κτιριακοί χώροι, το ειδικά εκπαιδευμένο προσωπικό και η υλικοτεχνική του υποδομή αναβαθμίζουν τις παρεχόμενες υπηρεσίες σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης και δίνουν την ευκαιρία σε μεγάλο αριθμό επιστημόνων κάθε χρόνο να κάνουν την πρακτική τους εξάσκηση σε θέματα που σχετίζονται με τα άτομα με προβλήματα όρασης.

11.2 Κοινωνική υπηρεσία

Η λειτουργία της κοινωνικής υπηρεσίας διέπεται από τις αρχές της επιστήμης της Κοινωνικής Εργασίας και έχει τους εξής στόχους:

1. Την υποδοχή όλων των μαθητών με προβλήματα όρασης που έρχονται για πρώτη φορά στο Κέντρο και τη συμπλήρωση του ιστορικού του παιδιού και της οικογένειας
2. Τη συμβουλευτική εργασία με τις οικογένειες
3. Την εργασία με οικογένειες παιδιών προσχολικής ηλικίας, που είναι ενταγμένα στα προγράμματα του ΚΕΑΤ ή που πρόκειται να φοιτήσουν σε αυτό
4. Συναντήσεις με παιδιά σε ατομικό επίπεδο
5. Συνεργασία με Διευθύνσεις Πρόνοιας και άλλους φορείς, για τη γνωστοποίηση ή ενημέρωση σχετικά με τη λειτουργία του ΚΕΑΤ
6. Συνεργασία με την ψυχολογική υπηρεσία και το υπόλοιπο προσωπικό του Κέντρου σε όλα τα επίπεδα
7. Συμμετοχή στις αίθουσες διδασκαλίας, με σκοπό την αντιμετώπιση συγκεκριμένων προβλημάτων και την επίλυση τους, σε συνεργασία με τους εκπαιδευτικούς
8. Τη συμβολή στην οργάνωση εξωτερικών και εσωτερικών δραστηριοτήτων του ΚΕΑΤ
9. Την ευαισθητοποίηση και κινητοποίηση της ευρύτερης κοινότητας.

11.3 Προνηπιακό τμήμα – Νηπιαγωγείο - Δημοτικό

Τα εκπαιδευτικά και υποστηρικτικά προγράμματα ξεκινούν από το προνηπιακό τμήμα για παιδιά βρεφικής και προνηπιακής ηλικίας. Εδώ, με τη βοήθεια εξειδικευμένου προσωπικού και μέσα από το παιχνίδι, το παιδί αναπτύσσει τις πρώτες καθημερινές του δεξιότητες και την

κοινωνική αγωγή στην ομάδα. Επίσης αρχίζει να αξιολογεί τις ικανότητες και τις ιδιαίτερες του ανάγκες.

Το προνηπιακό τμήμα του KEAT λειτουργεί από το 1985. Η δημιουργία του ήταν απαραίτητη για να καλύψει τις ανάγκες των παιδιών με προβλήματα της όρασης ηλικίας 0 έως 5 ετών. Ιδρύθηκε με σκοπό:

- Ø Να υποστηρίξει και να συμβουλέψει τις οικογένειες, από τον πρώτο χρόνο της ζωής των παιδιών, για την σωστή αντιμετώπιση της ιδιαιτερότητας του παιδιού
- Ø Να αξιολογήσει τις ικανότητες, να επισημάνει τις δυσκολίες των παιδιών και να τα καθοδηγήσει παιδαγωγικά
- Ø Να εντάξει τα παιδιά στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο

Το τμήμα εφαρμόζει δύο προγράμματα:

Το *πρώτο* καλύπτει οικογένειες με παιδιά ηλικίας από 0 έως 3 ετών, πραγματοποιείται στο χώρο τους και διαμορφώνεται ανάλογα με τις ανάγκες του παιδιού και της οικογένειας.

Το *δεύτερο* αφορά στα παιδιά ηλικίας από 3 έως 5 ετών. Γι'αυτή την ηλικία εφαρμόζεται εκπαιδευτικό πρόγραμμα στο χώρο του τμήματος, σε καθημερινή βάση, από τις 8:00 έως τις 12:00 το πρωί, στη διάρκεια του σχολικού έτους. Παράλληλα συνεχίζεται το πρόγραμμα για την οικογένεια και το παιδί στο σπίτι.

Η εκπαίδευση των παιδιών γίνεται σε ατομικό και ομαδικό επίπεδο. Δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα στην ανάπτυξη του λόγου, της αντίληψης, της αδρής και λεπτής κινητικότητας και στην κοινωνικοποίηση.

Το τμήμα στελεχώνεται από ειδικευμένο προσωπικό που αποτελείται από τυφλοπαιδαγωγό, μουσικοπαιδαγωγό και επιμελήτρια.

Δημοτικό σχολείο και Νηπιαγωγείο του Υπουργείου Παιδείας

Στο KEAT λειτουργεί το δεκαθέσιο ειδικό Δημοτικό Σχολείο Τυφλών Καλλιθέας και μονοθέσιο Νηπιαγωγείο που από το 1981 ανήκουν και εποπτεύονται από το Υπουργείο Παιδείας, ενώ χρηματοδοτούνται από τη 12^η σχολική επιτροπή του Δήμου Καλλιθέας.

Το σχολείο στηρίζεται από το KEAT με ειδικό προσωπικό όπως κοινωνική λειτουργό, ψυχολόγο, παιδαγωγό, επιμελήτριες. Το κέντρο παρέχει υλικοτεχνική υποδομή και αναλαμβάνει επιπλέον τη μεταφορά των μαθητών, τη σίτιση, την παροχή μηχανών Braille και μεγεθυμένων βιβλίων για τους μερικώς βλέποντες μαθητές. Ομάδα συνεργατών εργάζεται, έπειτα από ανάθεση του Υπουργείου Παιδείας για τη γραφή και προσαρμογή των σχολικών

βιβλίων στο σύστημα Braille καθώς και για την κατασκευή του απαραίτητου για τη διδασκαλία διδακτικού υλικού.

Το βασικό πρόγραμμα των πρώτων τάξεων του δημοτικού είναι η εξάσκηση της αφής και η ενδυνάμωση των λοιπών αισθήσεων, με σκοπό να διευκολύνουν τον προσανατολισμό των παιδιών στον κόσμο γύρω τους. Ο αριθμός των μαθητών σε κάθε τάξη του δημοτικού δεν υπερβαίνει τους 5 και ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες του κάθε παιδιού, εφαρμόζεται εξατομικευμένη διδασκαλία, πάντα από δασκάλους της Ειδικής Αγωγής. Λειτουργούν τμήματα φυσιοθεραπείας, εργοθεραπείας, γυμναστικής, μουσικής και καλλιτεχνικών. Ακόμα δίνεται η δυνατότητα να διευρυνθούν οι γνώσεις των μαθητών μέσω ενός προγράμματος επισκέψεων σε μουσεία, ιστορικούς τόπους και διάφορες υπηρεσίες.

Από το 1989 εφαρμόζεται από την Ευρωπαϊκή Ένωση το πρόγραμμα «HELIOS» για τη συνεκπαίδευση τυφλών μαθητών σε τάξεις βλεπόντων, πάντα με την υποστήριξη του ειδικού δασκάλου τους. Το KEAT στηρίζει αυτά τα παιδιά, αλλά και πολλούς μαθητές που φοιτούν σε σχολεία βλεπόντων στην περιφέρεια, πολλοί εκ των οποίων δεν έχουν την πολυτέλεια ειδικού δασκάλου.

Παρέχεται λοιπόν από το KEAT εποπτικό υλικό και στήριξη των εκπαιδευτικών του Κέντρου στα σχολεία τους.

Υποστηρικτικά μαθήματα δημοτικού

Για τον εμπλουτισμό και την εμπέδωση των γνώσεων που αποκτούν οι μαθητές, αλλά και για την συνειδητοποίηση των δυνατοτήτων και ικανοτήτων του, έχουν δημιουργηθεί τμήματα απογευματινών μαθημάτων. Σε αυτά οι μαθητές του δημοτικού αξιοποιούν τις ιδιαίτερες ικανότητες και κλίσεις τους και καλλιεργούν τη δημιουργική τους σκέψη και φαντασία.

Στο δημοτικό σχολείο λειτουργούν λοιπόν τμήματα:

- Ø Διδασκαλία της αγγλικής γλώσσας
- Ø Χορωδίας, εκμάθησης μουσικών οργάνων και θεωρίας της μουσικής
- Ø Ενισχυτικής διδασκαλίας για ανάγνωση και γραφή Braille
- Ø Κινητικότητας, προσανατολισμού και δεξιοτήτων καθημερινής διαβίωσης
- Ø Φυσικής αγωγής
- Ø Ψυχολογικής υποστήριξης

Παράλληλα, χρησιμοποιείται το συμβολικό και δημιουργικό παιχνίδι, τη θεατρική ομάδα ως σημαντική δραστηριότητα των απογευματινών μαθημάτων. Επίσης ενθαρρύνεται η επαφή των μικρών μαθητών με τη λογοτεχνία αφού λειτουργεί παιδική κασετοβιβλιοθήκη και βιβλιοθήκη λογοτεχνίας με γραφή Braille.

Ειδικό τμήμα Τυφλοκωφών

Όσον αφορά στα συνδυασμένα αισθητηριακά προβλήματα όρασης (τυφλοκώφωση) το KEAT πέτυχε τα τελευταία χρόνια τη δημιουργία εξειδικευμένης μονάδας εκπαίδευσης τυφλοκωφών.

Έτσι λειτουργεί ειδικό σχολείο τυφλοκωφών, που υπάγεται στο Υπουργείο Παιδείας. Στα πλαίσια της προσπάθειας αυτής πραγματοποιήθηκε μια σειρά σεμιναρίων για την επιμόρφωση εκπαιδευτών και επιστημονικού προσωπικού.

Υποστηρικτική διδασκαλία γυμνασίου – λυκείου

Στο KEAT παρέχεται επιπλέον υποστηρικτική διδασκαλία για τους μαθητές γυμνασίου και λυκείου. Το τμήμα φροντιστηριακών μαθημάτων στελεχώνεται από πεπειραμένους και εξειδικευμένους καθηγητές όλων των ειδικοτήτων, όπως μαθηματικούς, φυσικούς, φιλόλογους, θεολόγο, καθηγητές αγγλικής και γαλλικής φιλολογίας και καθηγητές πληροφορικής.

Ως στόχος της λειτουργίας του συγκεκριμένου τμήματος τίθεται η μαθησιακή και γνωστική ενίσχυση των μαθητών της μέσης εκπαίδευσης, ώστε αυτοί να είναι σε θέση να παρακολουθούν με μεγαλύτερη άνεση το ημερήσιο πρόγραμμα του δημόσιου σχολείου στο οποίο φοιτούν. Παράλληλα τους προσφέρεται η δυνατότητα παρακολούθησης μαθημάτων μουσικής, με αποτέλεσμα τις συναυλίες της μαθητικής ορχήστρας και χορωδίας.

Στο χώρο του KEAT η διδασκαλία υποστηρίζεται από όργανα ειδικά προσαρμοσμένα στα άτομα με προβλήματα όρασης. Με τον τρόπο αυτό επιτυγχάνεται η καλύτερη δυνατή προσέγγιση επιστημονικών εννοιών στους κλάδους των μαθηματικών, της φυσικής και της χημείας, καθώς και της πληροφορικής.

Οι μαθητές της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης που φοιτούν στο KEAT υποστηρίζονται από την ψυχολογική ομάδα του Κέντρου, καθώς και από τα προγράμματα κινητικότητας και προσανατολισμού που λειτουργούν. Συνδυασμό εκπαίδευσης και ψυχαγωγίας αποτελούν οι εκδρομές που πραγματοποιούνται κατά τη διάρκεια της σχολικής περιόδου, καθώς και η παρακολούθηση θεατρικών ή άλλων εκδηλώσεων, που καλλιεργούν την κοινωνικότητα και την ευαισθησία των εκπαιδευομένων.

11.4 Τμήμα κινητικότητας, προσανατολισμού και δεξιοτήτων καθημερινής διαβίωσης

Στο ΚΕΑΤ λειτουργεί τμήμα κινητικότητας, προσανατολισμού και δεξιοτήτων καθημερινής διαβίωσης από το 1984. Τα μαθήματα απευθύνονται στους μαθητές δημοτικού, γυμνασίου και λυκείου, που παρακολουθούν τα υποστηρικτικά μαθήματα του ΚΕΑΤ.

Η εκπαίδευση που παρέχεται είναι εξατομικευμένη και βασίζεται στην ηλικία, στην κατάσταση της όρασης (ολική απώλεια όρασης / μερική όραση) και στις ιδιαίτερες ανάγκες και ικανότητες του μαθητή. Στόχο έχει τη σταδιακή επίτευξη της ανεξαρτησίας τους όσον αφορά στην αυτόνομη κίνηση, καθώς και στις υπόλοιπες δραστηριότητες της καθημερινής τους ζωής.

Στόχοι της εκπαίδευσης στην κινητικότητα:

- Ø Κινητικότητα και προσανατολισμός σε εσωτερικό χώρο, αρχικά χωρίς μαστούνι, με έμφαση στην κατανόηση του χώρου
- Ø Σωματογνωσία
- Ø Εισαγωγή στη χρήση του μαστουνιού και των αντίστοιχων τεχνικών σε εσωτερικό και εξωτερικό χώρο
- Ø Εκμάθηση τεχνικών για να διασχίζει ο μαθητής με ασφάλεια δρόμους τόσο σε ήσυχες όσο και σε περιοχές με πολύ κίνηση
- Ø Εκμάθηση διαδρόμων
- Ø Εξοικείωση με τα μέσα μαζικής μεταφοράς
- Ø Κατασκευή και χρήση ανάγλυφων χαρτών
- Ø Χρήση τεχνικών βοηθημάτων

Στις δεξιότητες καθημερινής διαβίωσης οι στόχοι είναι:

- Ø Καλλιέργεια των αισθήσεων
- Ø Προσωπική υγιεινή
- Ø Οργάνωση – τακτοποίηση χώρου
- Ø Μαγειρική - νοικοκυριό

Ø Τεχνικές φαγητού

Τέλος, το τμήμα κινητικότητας εργάζεται σε θέματα προσβασιμότητας των ατόμων με προβλήματα όρασης σε προγράμματα εκπαίδευσης νέων εκπαιδευτών κινητικότητας, καθώς και στην κατασκευή βοηθημάτων απαραίτητων για τα άτομα με προβλήματα όρασης (π.χ. απτικοί χάρτες).

Φυσική αγωγή και αθλητισμός

Η φυσική αγωγή στο KEAT ως στόχο της έχει τη βελτίωση του βιολογικού δυναμικού του μαθητή, την καλλιέργεια των κινητικών του κλίσεων και δυνατοτήτων, την εξάλειψη των σωματικών του ατελειών καθώς και την ισόρροπη ψυχική, πνευματική και κοινωνική του ανάπτυξη, ώστε να γίνει ικανός να ενταχθεί παραγωγικά στο κοινωνικό σύνολο.

Όλοι οι αθλητικοί χώροι στεγάζονται στο νέο κτίριο του KEAT και είναι:

- Γυμναστήριο, που είναι εξοπλισμένο με πολλά μέσα άθλησης (επιπλέον, στο χώρο αυτό λειτουργεί τμήμα τζούντο)
- Πισίνα για κολύμβηση, εφαρμογή θεραπευτικών ασκήσεων και διενέργεια ψυχαγωγικών παιχνιδιών
- Ανοικτός χώρος, για γυμναστική και άλλες αθλητικές δραστηριότητες

11.5 Ψυχολογική υπηρεσία και οικοτροφείο

Σκοπός της ψυχολογικής υπηρεσίας είναι να βοηθήσει, τόσο τα παιδιά όσο και τους γονείς, να ξεπεράσουν τις δυσκολίες που τυχόν προκύπτουν από την τυφλότητα, φροντίζοντας για την ομαλή εξελικτική τους πορεία.

Έργο της ψυχολογικής υπηρεσίας είναι:

- Ø Συνεδρίες με παιδιά σε ατομικό και ομαδικό επίπεδο.
- Ø Συνεργασία με τους γονείς σε ατομική ή συλλογική βάση.
- Ø Συνεργασία με την κοινωνική υπηρεσία, με στόχο την ανταλλαγή πληροφοριών ως προς τα στάδια εξέλιξης του παιδιού και την αντιμετώπιση προβλημάτων ένταξης.
- Ø Ενεργή συμμετοχή στο σχολικό πρόγραμμα, έχοντας άμεσα τη δυνατότητα παρατήρησης όλων των αντιδράσεων του παιδιού ώστε να επισημανθούν οι μαθησιακές του δυσκολίες και η κοινωνική του συμπεριφορά.

Οικοτροφείο

Το οικοτροφείο λειτουργεί κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους. Φιλοξενούνται οι μαθητές της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης με προβλήματα όρασης που κατάγονται από την επαρχία. Είναι σύγχρονο, με 1δίκλινα ή τρίκλινα δωμάτια που διαθέτουν μπάνιο. Στα φιλοξενούμενα παιδιά παρέχεται, μέσα σε οικογενειακή ατμόσφαιρα, κάθε δυνατή φροντίδα από εξειδικευμένο και έμπειρο προσωπικό (επιμελήτριες) επί εικοσιτετραώρου βάσεως. Εξάλλου για τους μαθητές που κατοικούν στον νομό της Αττικής, το ΚΕΑΤ διαθέτει σχολικό λεωφορείο και μισθωμένα ταξί για τη μεταφορά τους.

11.6 Βιβλιοθήκη και τυπογραφείο του ΚΕΑΤ

Το τμήμα ιδρύθηκε το 1984 και αρχικός σκοπός του ήταν η γραφή βιβλίων στο σύστημα Braille, καθώς και η ηχογράφηση των βιβλίων αυτών για το δημοτικό, το γυμνάσιο και το λύκειο. Στελεχώθηκε με πέντε άτομα, τέσσερις αναγνώστες – αντιγραφείς και έναν χειριστή τυπογραφικών μηχανημάτων. Τα βιβλία γράφονταν σε γραφομηχανές Braille και τυπώνονταν σε Thermofor. Η ηχογράφηση τους γινόταν σε απλά κασετόφωνα.

Από το 1989 μέχρι σήμερα έχει γίνει σταδιακή αναβάθμιση της υπηρεσίας με την αγορά ηλεκτρονικών υπολογιστών, σκάνερ και επαγγελματικών εκτυπωτών Braille, με δυνατότητα εκτύπωσης αρχαίων ελληνικών, αγγλικών και γαλλικών. Η ηχογράφηση γίνεται πλέον σε ηχομονωμένους χώρους (studios) και σε κασετόφωνα σύγχρονης τεχνολογίας για καλύτερη ποιότητα ήχου.

Η βιβλιοθήκη ομιλούντων βιβλίων περιλαμβάνει ηχογραφήσεις σε βιβλία γυμνασίου, λυκείου, ξενόγλωσσα (αγγλικά, γαλλικά) και παιδικής λογοτεχνίας, τα οποία πλέον διατίθενται εφάπαξ στα παιδιά.

11.7 Εργαστήριο ειδικού εποπτικού υλικού

Από το 1999 δημιουργήθηκε, με τη συνεργασία του Υπουργείου Παιδείας, το εργαστήριο ειδικού εποπτικού υλικού, το οποίο ασχολείται με την προσαρμογή ανάγλυφων εικόνων, χαρτών και την κατασκευή μακετών και κατάλληλου υλικού για άτομα με προβλήματα όρασης. Στόχος του εργαστηρίου είναι η κάλυψη των εκπαιδευτικών αναγκών των μαθητών όλων των βαθμίδων εκπαίδευσης, η συμβολή στην αρτιότερη κατανόηση της διδασκόμενης ύλης και του περιβάλλοντος, η ανάπτυξη κριτικής σκέψης, η καλλιέργεια της δημιουργικότητας, με τρόπους ανάλογους με αυτούς που η εκπαιδευτική διαδικασία επιφυλάσσει για τους βλέποντες μαθητές.

Οι δραστηριότητες του εργαστηρίου ειδικού εποπτικού υλικού είναι:

- ∅ Η έρευνα υλικών, τρόπων κατασκευής, μεθοδολογίας, εργαλείων παραγωγής.
- ∅ Ο σχεδιασμός και η υλοποίηση προτάσεων των διδασκόντων όλων των βαθμίδων εκπαίδευσης, για τη διδασκόμενη ύλη.
- ∅ Η κατασκευή:
 - α) πρωτότυπων οπτικοακουστικών παραμυθιών (έντυπα, πάζλ, cd ήχου) για μαθητές νηπιαγωγείου και δημοτικού
 - β) εποπτικού υλικού για την εκπαίδευση στην κινητικότητα και τον προσανατολισμό
 - γ) πειραματικού εκπαιδευτικού υλικού για τους τυφλοκωφούς μαθητές και
 - δ) κοστουμιών και σκηνικών για τις θεατρικές σχολικές παραστάσεις
- ∅ Η παραγωγή και έκδοση ενημερωτικού εντύπου κινητικότητας και προσανατολισμού.
- ∅ Η συμμετοχή σε πανελλήνιες εκθέσεις για την εκπαίδευση και τις παρεχόμενες υπηρεσίες σε άτομα με αναπηρίες (Alter Expo, εκπαιδευτικές εκθέσεις κλπ).
- ∅ Η ανάληψη του σχεδιασμού και της κατασκευής μακετών για προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, όπως στον Άλιμο, στο Φιλοπάππου κλπ.

Επίσης το εργαστήριο συνεργάζεται με:

- ∅ Το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (τμήμα Γεωλογίας)
- ∅ Το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο
- ∅ Τους εκπαιδευτικούς του Ειδικού Δημοτικού Σχολείου και του ΚΕΑΤ
- ∅ Τη βιβλιοθήκη και το τυπογραφικό του ΚΕΑΤ

11.8 Πρόγραμμα πρόληψης "ΟΥΡΑΝΙΟ ΤΟΞΟ"

Το ΚΕΑΤ θέλοντας να συμβάλει στην πρόληψη της τυφλότητας και την έγκαιρη αντιμετώπιση των προβλημάτων όρασης, υλοποιεί από το 2001 το πιλοτικό πρόγραμμα «Ουράνιο Τόξο». Το πρόγραμμα αυτό λειτουργεί με τη συνεργασία και την υποστήριξη των Υπουργείων Υγείας – Πρόνοιας και Παιδείας, του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, της Ελληνικής Οφθαλμολογικής Εταιρείας, των ιατρικών συλλόγων και των συλλόγων φορέων ατόμων με προβλήματα όρασης (τυφλών και μερικώς βλεπόντων). Υλοποιείται κατά την περίοδο 20 Σεπτεμβρίου έως 20 Οκτωβρίου κάθε έτους, που χαρακτηρίζεται ως μήνας πρόληψης προβλημάτων όρασης και τυφλότητας.

Σκοποί του προγράμματος «Ουράνιο Τόξο» είναι:

- Ø Η ευαισθητοποίηση και η ενημέρωση γονέων, εκπαιδευτικών και ειδικών επιστημόνων για τα άτομα με προβλήματα όρασης.
- Ø Η συνεισφορά στην πρόληψη και την έγκαιρη διάγνωση των προβλημάτων όρασης στην παιδική ηλικία.
- Ø Η ανάπτυξη συνεργασίας φορέων και επιστημονικών κλάδων για την προώθηση θεμάτων που αφορούν στα άτομα με προβλήματα όρασης.
- Ø Η αξιοποίηση δεδομένων που θα προκύψουν για τη διαμόρφωση πολιτικής ως προς τα άτομα με προβλήματα όρασης (έρευνα κλπ).
- Ø Η υποστήριξη της οικογένειας στην αναζήτηση των κατάλληλων υπηρεσιών που θα συμβάλουν στην αποκατάσταση των ατόμων με προβλήματα όρασης.

Το πρόγραμμα ξεκίνησε με θέμα «Ατυχήματα στην παιδική ηλικία και προβλήματα όρασης» για το έτος 2001 και συνεχίζεται με διάφορα θέματα, όπως «Διαθλαστικές ανωμαλίες της όρασης», «Διατροφή και όραση», «Πρόληψη τυφλότητας», «Τεχνολογίες υποστήριξης και αποκατάστασης», «Τρίτη ηλικία και προβλήματα όρασης».

11.9 Προγράμματα επιμόρφωσης

Το ΚΕΑΤ, σε συνεργασία με εκπαιδευτικούς φορείς και ειδικούς επιστήμονες στον χώρο της όρασης και με την αρωγή κέντρων και ιδρυμάτων της χώρας μας ή του εξωτερικού, οργανώνει ειδικά προγράμματα επιμόρφωσης σε:

1. *Εθνικό επίπεδο*, με την επιμόρφωση μεγάλου αριθμού επιστημόνων και προσωπικού όλων των ειδικοτήτων, που εργάζονται ή ενδιαφέρονται να εργασθούν με άτομα με προβλήματα όρασης.
2. *Περιφερειακό επίπεδο*, με την οργάνωση σεμιναρίων, με διάφορα ειδικά θέματα, που απευθύνονται σε φορείς, οικογένειες, εκπαιδευτικούς και υπηρεσίες που εμπλέκονται στη στήριξη και εξυπηρέτηση των ατόμων με προβλήματα όρασης.

Τέτοια προγράμματα είναι:

- Επιμόρφωση για θέματα φροντίδας, εκπαιδευτικής και κοινωνικής στήριξης τυφλοκωφών.
- Επαγγελματικός προσανατολισμός και διαμόρφωση νέων επαγγελμάτων αλλά και κατάλληλων συνθηκών εργασίας και απασχόλησης για τα άτομα με προβλήματα όρασης.
- Προγράμματα συμβουλευτικής οικογενειών, σχολείων κλπ.

(Ράπτου Αργυρώ, «Κέντρο Εκπαίδευσης και Αποκατάστασης Τυφλών: χθες, σήμερα, αύριο»)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Α. Σκοπός

Σκοπός της παρούσας ερευνητικής προσπάθειας είναι να διερευνήσει το μοντέλο εκπαίδευσης των ατόμων με αναπηρίες της όρασης που παρέχεται μέσω του KEAT.

Επιλέχθηκε η ποιοτική μέθοδος συλλογής δεδομένων καθώς:

- Ø Η διατύπωση των ερευνητικών ερωτημάτων μας συνδυάζεται με ποιοτική έρευνα.

Στην ποιοτική έρευνα το ερευνητικό ερώτημα ξεκινά με το «πως» ή το «τι» ώστε να περιγράφεται τι συμβαίνει. Σύμφωνα με τον Creswell (1998) η ποιοτική έρευνα χρησιμοποιείται όταν το "θέμα – αντικείμενο" χρειάζεται να ερευνηθεί.

- Ø Είναι αναγκαίο να παρουσιαστεί μια λεπτομερής μη αποστασιοποιημένη οπτική του "θέματος" που ερευνάται. Μια τέτοια οπτική επιτυγχάνεται μέσω της ποιοτικής έρευνας.

(Creswell, 1998)

Β. Δείγμα

Τα μέλη του προσωπικού που αποτελούν το δείγμα είναι δέκα (10):

Μια κοινωνική λειτουργός, ένας ψυχολόγος, τρεις ειδικοί παιδαγωγοί, τρεις διοικητικοί υπάλληλοι και δυο υπάλληλοι βοηθητικού προσωπικού.

Από τους δέκα (10) υπαλλήλους του KEAT που αποτέλεσαν το δείγμα οι τέσσερις ήταν άντρες (ψυχολόγος, διοικητικοί υπάλληλοι) και οι έξι (6) ήταν γυναίκες (κοινωνική λειτουργός, ειδικοί παιδαγωγοί και υπάλληλοι του βοηθητικού προσωπικού).

Οι ηλικίες τους κυμαίνονταν από 43 έως 53 ετών και η επαγγελματική τους προϋπηρεσία από 15 έως 20 χρόνια.

Τα κριτήρια με βάση τα οποία επιλέξαμε τα παραπάνω πρόσωπα είναι η θέση τους σε βασικές υπηρεσίες του KEAT καθώς και η πολυετής επαγγελματική εμπειρία τους στο KEAT (δεκατέσσερα με δεκαεννιά χρόνια).

Οι ερωτώμενοι/ες δέχτηκαν από την πρώτη στιγμή να απαντήσουν στις ερωτήσεις. Σε ερωτήσεις όμως που αφορούσαν στην αξιολόγηση του μοντέλου εκπαίδευσης του KEAT και στις αλλαγές που θα επιθυμούσαν οι ίδιοι να επιφέρουν σε αυτό ήταν διστακτικοί. Ωστόσο επισημάνθηκε από την πλευρά μας πως θα τηρηθεί η ανωνυμία των συνεντεύξεων. Οι

συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν ύστερα από τηλεφωνική επικοινωνία, όπου και καθορίζονταν ο χώρος (KEAT) και ο χρόνος των συναντήσεων.

Γ. Μέθοδος

Η μέθοδος που χρησιμοποιείται είναι η βασική ποιοτική ανάλυση και με εργαλείο τις ημιδομημένες συνεντεύξεις.

Για την ανάλυση των ημιδομημένων συνεντεύξεων ακολουθήθηκαν τα παρακάτω βήματα:

- 1) Αρχική ανάγνωση όλων των ημιδομημένων συνεντεύξεων με σκοπό την απόκτηση μιας γενικής άποψης.
- 2) Αποκωδικοποίηση των απαντήσεων σε καθεμιά από τις ερωτήσεις των συνεντεύξεων του κάθε υπαλλήλου, εστιάζοντας τόσο στα κοινά σημεία όσο και στις διαφορές.
- 3) Παρουσίαση των απαντήσεων σε μορφή κειμένου.

Η ποιοτική ανάλυση και συγκεκριμένα οι ημιδομημένες συνεντεύξεις είναι η πιο κατάλληλη μέθοδος προκειμένου να καλυφθεί ο σκοπός της έρευνας. Η συνέντευξη ως εργαλείο «επιτρέπει μεγαλύτερο βάθος απ' ό,τι στην περίπτωση των άλλων μεθόδων συλλογής στοιχείων» (Cohen L. - Manion L., 1994, σελ.374)

Οι συνεντεύξεις είχαν στόχο οι ερωτώμενοι / ερωτώμενες να αναφερθούν στα θετικά και στα αρνητικά σημεία του μοντέλου εκπαίδευσης του KEAT. Η ημιδομημένη συνέντευξη περιελάμβανε πληροφορίες για τη θέση και την επαγγελματική προϋπηρεσία τους στο KEAT και τις παρακάτω πέντε (5) ανοικτές ερωτήσεις:

- 1) α. Θεωρείτε ότι μέσω του προγράμματος του KEAT επιτυγχάνεται η εκπαίδευση / κοινωνική ενσωμάτωση των παιδιών; β. Υπάρχουν εμπόδια που παρεμβάλλονται στην προσπάθεια για εκπαίδευση και κοινωνική ενσωμάτωση των παιδιών;
- 2) Αν είχατε τη δυνατότητα να αλλάξετε πράγματα σχετικά με το KEAT ποια θα ήταν αυτά;
- 3) Με ποιους τρόπους επιτυγχάνεται η σύνδεση του KEAT με την κοινότητα;
- 4) Αν σας ρωτούσε κανείς ποια είναι τα θετικά και ποια τα αρνητικά του προγράμματος του KEAT τι θα λέγατε;
- 5) Ποιες προτάσεις θα κάνατε ώστε να προωθηθεί γενικότερα η κοινωνική ενσωμάτωση των τυφλών ατόμων;

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΕΡΕΥΝΑΣ (ημιδομημένες συνεντεύξεις με το προσωπικό του KEAT)

ΕΡ. 1 Α. Επιτυχία εκπαίδευσης και κοινωνικής ενσωμάτωσης μέσω προγράμματος του KEAT

Οι περισσότεροι ερωτώμενοι (9 από τους 10) υποστήριξαν ότι επιτυγχάνεται η εκπαίδευση και η κοινωνική ενσωμάτωση μέσω των προγραμμάτων του KEAT.

Πιο αναλυτικά υποστήριξαν ότι το πρόγραμμα του KEAT παρέχει τη δυνατότητα σε άτομα με αναπηρίες της όρασης να παρακολουθήσουν τη βασική εκπαίδευση προσαρμοσμένη στις ανάγκες τους (σύστημα Braille) και να συνεχίσουν τις σπουδές τους.

Υποστηρίχθηκε ότι μέσω του KEAT προωθείται η ενσωμάτωση τους σε κανονικά σχολεία, ενώ παράλληλα παρακολουθούν και το ειδικό σχολείο.

Σχετικά με την κοινωνική ενσωμάτωση οι ερωτώμενοι / ες αναφέρθηκαν αρχικά στο πρόγραμμα ενσωμάτωσης του προνηπιακού τμήματος του KEAT, το οποίο προετοιμάζει την οικογένεια «να ενσωματώσει» το τυφλό παιδί στο οικείο περιβάλλον του καθώς και αργότερα στη κοινωνία.

Προς την ίδια κατεύθυνση προσανατολίζονται σύμφωνα με τους ερωτώμενους, τα προγράμματα κινητικότητας και ανεξάρτητης καθημερινής διαβίωσης των ατόμων με προβλήματα όρασης.

Το σύστημα Braille ως «κατάλληλο μέσο έκφρασης» προωθεί με τη σειρά του την κοινωνική ενσωμάτωση και «βγάζει τους τυφλούς από το περιθώριο».

Παράλληλα η παρακολούθηση σχολείων βλεπόντων βοηθά στην ενσωμάτωση των τυφλών ατόμων, αφού τους φέρνει σε επαφή με βλέποντες.

ΕΡ.1 Β. Παράγοντες που παρεμποδίζουν την εκπαίδευση των τυφλών ατόμων

Ένας από τους ερωτώμενους απάντησε αρνητικά ως προς την επιτυχία της εκπαίδευσης των τυφλών παιδιών μέσω του ΚΕΑΤ και αιτιολόγησε την άποψη του αυτή μιλώντας για εμπόδια και ελλείψεις. Χαρακτηριστικά είπε: «τα τυφλά παιδιά πηγαίνοντας στα σχολεία βλέπόντων αντιμετωπίζουν τεράστιες δυσκολίες γιατί ούτε ειδικοί δάσκαλοι – καθηγητές υπάρχουν, ούτε και τα απαραίτητα εποπτικά μέσα. Οι δάσκαλοι – καθηγητές στήριξης στα σχολεία ένταξης είναι χωρίς εφόδια. Οι περισσότεροι από αυτούς τους δασκάλους, το πολύ να έχουν παρακολουθήσει ένα ή δυο πενήνήμερα σεμινάρια για τυφλούς».

Η έλλειψη εξειδικευμένου προσωπικού τόσο στο ΚΕΑΤ όσο και σε άλλα σχολεία της Ελλάδας καθώς και η ελλιπής ύπαρξη εποπτικού υλικού (βιβλία, κασέτες κ.α) παρεμποδίζουν σύμφωνα με πέντε (5) από τους υπόλοιπους ερωτώμενους την προσπάθεια για μια επιτυχημένη εκπαίδευση.

Τέλος, οι υπόλοιποι τέσσερις (4) ανέφεραν ότι ένα ακόμα εμπόδιο αποτελεί η δυσκολία στην πρόσβαση στο ΚΕΑΤ παιδιών με προβλήματα όρασης από την επαρχία. Τα παιδιά αυτά δυσκολεύονται να μείνουν στο οικοτροφείο του ΚΕΑΤ μακριά από τις οικογένειες τους, με αποτέλεσμα η δυσκολία αυτή του «αποχωρισμού» να αναγκάζει ολόκληρη την οικογένεια να μετακομίσει στην Αθήνα.

Τις περισσότερες φορές όμως η αναζήτηση εργασίας από τους γονείς καταλήγει σε αδιέξοδο και έτσι η οικογένεια μαζί με το τυφλό παιδί επιστρέφει στην επαρχία εξαιτίας της οικονομικής πίεσης που υφίσταται, με αποτέλεσμα να χάνεται η ευκαιρία παροχής ειδικής αγωγής / εκπαίδευσης στο παιδί αυτό.

Παράγοντες που παρεμποδίζουν την κοινωνική ενσωμάτωση των τυφλών παιδιών

Τα εμπόδια που αναφέρθηκαν σχετικά με την κοινωνική ενσωμάτωση των ατόμων με αναπηρίες όρασης είναι ότι τα τυφλά άτομα δεν εκπαιδεύονται στο βαθμό και στη συχνότητα που χρειάζεται σε σχολεία που φοιτούν βλέποντες μαθητές, καθώς και η δυσκολία από την πλευρά των γονέων να αποδεχτούν την αναπηρία του παιδιού τους.

ΕΡ.2 Προτεινόμενες αλλαγές

Υπήρξαν αρκετές προτάσεις για αλλαγές από τους υπαλλήλους του ΚΕΑΤ και οι περισσότερες από αυτές σχεδόν ταυτίζονταν μεταξύ τους.

Αρχικά έμφαση δόθηκε στην ίδρυση παραρτημάτων σε όλη τη χώρα καθώς και στην εξειδικευμένη εκπαίδευση του προσωπικού (διοργάνωση σεμιναρίων) σε θέματα τύφλωσης. Ακόμα προτάθηκε η ενημέρωση της κοινότητας σχετικά με τα δικαιώματα των τυφλών ατόμων καθώς και η έγκαιρη επαφή του ΚΕΑΤ με το τυφλό παιδί και τους γονείς του.

Προτάθηκε επίσης η βελτίωση των συνθηκών υγιεινής του κέντρου καθώς και η επιπλέον εκπαίδευση καθημερινής διαβίωσης.

Μια τελευταία πρόταση ήταν η διοργάνωση επιπλέον εκδηλώσεων (εκδρομών, χοροεσπερίδων) από το ΚΕΑΤ με στόχο την ψυχαγωγία των τυφλών μαθητών.

ΕΡ.3 Τρόποι σύνδεσης κοινότητας – ΚΕΑΤ

Σχετικά με τους τρόπους σύνδεσης κοινότητας – ΚΕΑΤ οι περισσότεροι ερωτώμενοι (8) απάντησαν ότι οι εκδηλώσεις (θέατρο, εκδρομές, γιορτές σε διάφορους χώρους όπως σχολεία) αλλά και οι διάφορες δραστηριότητες που διοργανώνονται από το ΚΕΑΤ στην περιοχή της Καλλιθέας αποτελούν τον κύριο τρόπο σύνδεσης.

Αναφέρθηκε επίσης ότι για επισκέψεις σε χώρους όπως τα μουσεία υπάρχουν ειδικές ρυθμίσεις, ώστε τα παιδιά να μπορούν να αντιλαμβάνονται τα εκθέματα μέσω της αφής.

Τέλος, αναφέρθηκε πως θα πρέπει στα τυφλά παιδιά να δίδεται περισσότερος ελεύθερος χρόνος για κοινωνική συναναστροφή στην κοινότητα μιας και έχουν ένα «βαρύ πρόγραμμα» παρακολούθησης σε σχολεία βλεπόντων και φροντιστηριακής υποστήριξης.

ΕΡ.4 Θετικά και αρνητικά του προγράμματος του KEAT

Ως **θετικά** σημεία του προγράμματος του KEAT αναφέρθηκαν τα προγράμματα σφαιρικής αγωγής και μόρφωσης, όπως τα προγράμματα κινητικότητας, μουσικής κ.λ.π. Επίσης η επαφή της ειδικής παιδαγωγού με το περιβάλλον και τους γονείς του παιδιού (επισκέψεις στα σπίτια) αποτελεί μια από τις σημαντικές λειτουργίες του βρεφονηπιακού σταθμού του KEAT

Όλοι οι ερωτώμενοι μίλησαν θετικά για τις διάφορες εκδηλώσεις / εκδρομές που διοργανώνονται κατά καιρούς από το KEAT και εκδήλωσαν την ικανοποίησή τους σχετικά με τις οικονομικές παροχές του κράτους προς το KEAT.

Ως θετικά αποτελέσματα μιας σωστής παροχής υπηρεσιών αλλά και λειτουργίας του προγράμματος του KEAT αναφέρθηκαν η αποφυγή της ιδρυματοποίησης των τυφλών ατόμων («το αντιμετωπίζουμε ως σχολείο, όχι ως ίδρυμα»), καθώς και η αυτοπεποίθηση και εμπιστοσύνη που αποκτούν τα παιδιά σχετικά με τις δυνατότητες τους.

Σχετικά με τα **αρνητικά** στοιχεία του προγράμματος του κέντρου, τρεις από τους ερωτώμενους ανέφεραν την έλλειψη εξειδίκευσης του προσωπικού σε θέματα τυφλότητας καθώς και τη δυσκολία που αντιμετωπίζουν στην πρόσβαση στο χώρο του KEAT παιδιά με προβλήματα όρασης που ζουν στην επαρχία.

Επίσης αναφέρθηκαν από τρεις (3) ερωτώμενους τα εμπόδια στη συνεργασία του κέντρου με το Υπουργείο Υγείας (καθυστέρηση στη διάγνωση οφθαλμολογικών αποτελεσμάτων).

Επίσης αναφέρθηκε από ένα (1) ερωτώμενο ότι τα παιδιά που πάσχουν και από άλλες αναπηρίες εκτός από αυτήν της τύφλωσης (πολυανάπηρα άτομα) αντιμετωπίζουν δυσκολία στην πρόσβαση στο κέντρο (απουσία βοηθητικής μπάρας)

Τρεις (3) από τους ερωτώμενους ανέφεραν ως αρνητικό στοιχείο του προγράμματος ότι η ειδική αγωγή / εκπαίδευση παρέχεται ολοκληρωμένα ως και το δημοτικό σχολείο, ενώ στο γυμνάσιο και στο λύκειο το KEAT λειτουργεί ενισχυτικά (τα παιδιά παρακολουθούν φροντιστηριακά μαθήματα). Κατά την άποψη της η ειδική αγωγή / εκπαίδευση θα πρέπει να παρέχεται ολοκληρωμένα και στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

ΕΡ.5 Προτάσεις για προώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης των τυφλών παιδιών

Προτάσεις εκπαιδευτικού χαρακτήρα:

- Ø Η παροχή υπηρεσιών / προγραμμάτων από την πλευρά του ΚΕΑΤ με σκοπό την ένταξη των τυφλών παιδιών σε σχολεία βλεπόντων.
- Ø Η ίδρυση παραρτημάτων του ΚΕΑΤ σε όλη τη χώρα, τα οποία θα παρέχουν στα τυφλά παιδιά σε όλη την Ελλάδα υπηρεσίες κινητικότητας, λογοθεραπείας, φυσικής αγωγής, ψυχολογικής υποστήριξης και φυσικοθεραπείας βοηθώντας τα με αυτόν τον τρόπο να αποκτήσουν μια ολοκληρωμένη μόρφωση και αγωγή.
- Ø Η συνεργασία ειδικού σχολείου και σχολείου βλεπόντων με στόχο τα τυφλά παιδιά να έχουν τη δυνατότητα συναναστροφής με βλέποντα άτομα.
- Ø Η εκπαίδευση και η εξειδίκευση του προσωπικού του ΚΕΑΤ πάνω σε θέματα που αφορούν στην τύφλωση.
- Ø Η ανάπτυξη προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης ατόμων με αναπηρία της όρασης από την πλευρά το κράτους, ώστε τα άτομα αυτά να μπορέσουν να αποκατασταθούν επαγγελματικά και κατ' επέκταση να ενσωματωθούν κοινωνικά.

Προτάσεις στήριξης οικογένειας:

- Ø Η έγκαιρη παρέμβαση στην οικογένεια με τυφλό παιδί μέσω υπηρεσιών και προγραμμάτων.
- Ø Η έγκαιρη ενημέρωση της οικογένειας, η οποία θα βοηθήσει το παιδί να ενσωματωθεί κοινωνικά, καθώς και την οικογένεια να αποδεχθεί την τύφλωση του παιδιού και να «δουλέψει» συναισθήματα όπως ο φόβος και το άγχος που προκαλεί η ύπαρξη τυφλού παιδιού στην οικογένεια.

Προτάσεις ευαισθητοποίησης της κοινότητας:

- Ø Η ενημέρωση της κοινότητας μέσα από την οργάνωση εκδηλώσεων από το ΚΕΑΤ σε χώρους όπως τα σχολεία, όπου θα μπορούν να συμμετάσχουν δάσκαλοι, γονείς και παιδιά.
- Ø Η επαφή των τυφλών παιδιών με την κοινότητα μέσα από καθημερινές δραστηριότητες (σινεμά, φαγητό) με σκοπό την κοινωνική τους ενσωμάτωση.

Προτάσεις ενεργοποίησης φορέων:

- Ø Η συνεργασία των φορέων που εμπλέκονται στο χώρο της τύφλωσης (Φάρος Τυφλών, Πανελλήνιος Σύνδεσμος Τυφλών) καθώς και του συνδικαλιστικού οργάνου των ατόμων με αναπηρίες στην Ελλάδα (Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες) για την προώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης των ατόμων με αναπηρίες της όρασης.
- Ø Η συνεχής επαφή και επικοινωνία με τη διεθνή κοινότητα για νέες δράσεις αλλά και για ενημέρωση μέσα από έρευνες, προγράμματα καθώς και σεμινάρια σχετικά με την προώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης των τυφλών ατόμων.
- Ø Η διαμόρφωση κατάλληλης υποδομής ώστε τα τυφλά άτομα να έχουν πρόσβαση σε διάφορους δημόσιους χώρους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

A. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Σκοπός της παρούσας ερευνητικής προσπάθειας ήταν να μελετήσει το μοντέλο εκπαίδευσης των ατόμων με αναπηρίες της όρασης που παρέχεται μέσω του KEAT.

Εδώ παρατίθενται μερικά συμπεράσματα που προέκυψαν από τη συνολική διερεύνηση του θέματος:

Οι συμμετέχοντες στην έρευνα θεώρησαν ότι επιτυγχάνεται η εκπαίδευση και η κοινωνική ενσωμάτωση μέσω του KEAT εκτός από το έναν ερωτώμενο που έδωσε έμφαση στα εμπόδια που συναντά η ένταξη στα σχολεία βλεπόντων μαθητών . Θεώρησαν ότι η ειδική εκπαίδευση που παρέχεται σε συνδυασμό με την ενσωμάτωση σε σχολεία βλεπόντων ως μοντέλο εκπαίδευσης προωθεί την κοινωνική ενσωμάτωση των μαθητών / μαθητριών.

Προγράμματα όπως η λειτουργία του προνηπιακού τμήματος και τα μαθήματα ανεξάρτητης διαβίωσης συμβάλλουν στην ίδια κατεύθυνση. Παρά την άποψη των περισσότερων ερωτώμενων για την εκπλήρωση του στόχου της προώθησης της κοινωνικής ενσωμάτωσης μέσω της εκπαίδευσης, παράλληλα αναφέρθηκαν σε αρκετά εμπόδια που κατά την άποψη τους θα πρέπει να ξεπεραστούν.

Όσον αφορά στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, στο KEAT λειτουργούν προνηπιακός σταθμός τυφλών για τυφλά παιδιά, ειδικό νηπιαγωγείο και ειδικό δημοτικό σχολείο. Στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση οι μαθητές με προβλήματα όρασης φοιτούν σε γυμνάσια και λύκεια βλεπόντων. Τέλος στην τριτοβάθμια εκπαίδευση τα τυφλά άτομα συμμετέχουν στην εκπαιδευτική διαδικασία που ισχύει και για τους βλέποντες, μέσα από ειδικές ρυθμίσεις. Το KEAT παρέχει ειδική εκπαίδευση/αγωγή στα τυφλά άτομα μέσω του ειδικού δημοτικού σχολείου. Επίσης παρέχει υποστηρικτικά μαθήματα και φροντίζει για την ενίσχυση των δεξιοτήτων για ανεξάρτητη διαβίωση των τυφλών ατόμων. Τελικός στόχος αυτής της προσπάθειας είναι, αφού ενδυναμωθούν τα τυφλά άτομα μέσω της ειδικής εκπαίδευσης, να ενταχθούν κατά τη διάρκεια της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σε γυμνάσια και λύκεια βλεπόντων. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι η ένταξη στα γυμνάσια/λύκεια θα πρέπει να υποστηριχθεί με τα απαραίτητα μέτρα ώστε να λειτουργήσει προς όφελος και των τυφλών ατόμων αλλά και των βλεπόντων.

Σύμφωνα με την άποψη των περισσότερων ερωτώμενων, το τυφλό άτομο κατά την ένταξη του στα σχολεία βλεπόντων συναντά βασικά εμπόδια (απουσία των απαραίτητων εποπτικών μέσων, οι περισσότεροι δάσκαλοι/καθηγητές δεν έχουν ειδική εκπαίδευση σχετικά με την τύφλωση αλλά απλά κατέχουν στοιχειώδεις γνώσεις).

Η έλλειψη εξειδικευμένου προσωπικού και εποπτικού υλικού στο KEAT και στα σχολεία βλεπόντων αναφέρθηκαν ως εμπόδια στην εκπαίδευση και κοινωνική ενσωμάτωση.

Οι περισσότεροι ερωτώμενοι έδωσαν έμφαση και στα προβλήματα που βιώνουν τα τυφλά άτομα που δεν διαμένουν στην Αθήνα και αναγκάζονται να μετακομίσουν καθώς στην Αθήνα υπάρχει το μοναδικό κέντρο παροχής εκπαίδευσης, επιμόρφωσης και επαγγελματικής κατάρτισης των ατόμων με αναπηρίες της όρασης. Αναφέρθηκαν σε δυσκολίες προσαρμογής (καθώς τα τυφλά άτομα αποχωρίζονται τις οικογένειες τους και διαμένουν στο οικοτροφείο του KEAT) αλλά και σε οικονομικές δυσκολίες που αντιμετωπίζει η οικογένεια του τυφλού ατόμου όταν αναγκάζεται να μετακομίσει στην Αθήνα. Είναι απαραίτητο να γίνει ένας σωστός σχεδιασμός για την παροχή ευκαιριών εκπαίδευσης που τα χαρακτηριστικά του να είναι η προσβασιμότητα των υπηρεσιών και η ισότητα των ευκαιριών ανεξάρτητα από τον τόπο διαμονής. (κέντρο ή περιφέρεια).

Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως οι ερωτώμενοι/-ες αρχικά υποστήριξαν ότι επιτυγχάνεται η εκπαίδευση και η κοινωνική ενσωμάτωση των τυφλών ατόμων μέσω του KEAT. Όμως στη ροή των συνεντεύξεων ανέφεραν όλο και περισσότερα εμπόδια και επίσης ανέφεραν αρκετές προτάσεις εκπαιδευτικού χαρακτήρα για την προώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης. Είναι πιθανόν η ταύτιση τους με την οργάνωση να τους παρεμπόδισε να αξιολογήσουν ότι ο παραπάνω στόχος δεν επιτυγχάνεται πλήρως λόγω των εμποδίων που υπάρχουν.

Οι εργαζόμενοι στο KEAT που συμμετείχαν στην έρευνα χρησιμοποιούσαν συχνά τους όρους *ένταξη* και *κοινωνική ενσωμάτωση* τους οποίους και ταύτιζαν. Συμπεραίνεται ότι αυτό δεν είναι τυχαίο. Είναι πιθανόν να είναι αποτέλεσμα σύγχυσης όσον αφορά στον προσανατολισμό της ειδικής αγωγής στην Ελλάδα καθώς συχνά υπάρχει αναντιστοιχία ανάμεσα στους διατυπωμένους στόχους και την εφαρμογή τους.

Συμπεραίνεται ότι σύμφωνα με τους ερωτώμενους το μοντέλο εκπαίδευσης του KEAT είναι προσανατολισμένο προς την κατεύθυνση της κοινωνικής ενσωμάτωσης, όμως χρειάζεται να ξεπεραστούν εμπόδια που αφορούν κυρίως την εκπαίδευση στο KEAT, την εκπαίδευση σε σχολεία βλεπόντων και τη στήριξη της οικογένειας.

Αναλυτικότερα, όσον αφορά στην εκπαίδευση στο KEAT οι ερωτώμενοι αναφέρθηκαν:

- Ø Στην ανάγκη ίδρυσης παραρτημάτων KEAT σε ολόκληρη την Ελλάδα.
- Ø Στην ανάγκη πρόσληψης εξειδικευμένου προσωπικού διαφορετικών ειδικοτήτων, ώστε να παρέχεται στα τυφλά άτομα ολοκληρωμένη μόρφωση.

- Ø Στην ανάγκη επιμόρφωσης – εξειδίκευσης του ήδη υπάρχοντος προσωπικού.
- Ø Στην ανάγκη ενίσχυσης του εποπτικού υλικού.
- Ø Στην ανάγκη ανάπτυξης προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης που να διευκολύνουν την ένταξη στην αγορά εργασίας.

Όσον αφορά στην εκπαίδευση στα σχολεία ένταξης, οι ερωτώμενοι αναφέρθηκαν:

- Ø Στην ανάγκη πρόσληψης εξειδικευμένου προσωπικού.
- Ø Στην ανάγκη ενίσχυσης της ένταξης στα σχολεία βλεπόντων μέσω προγραμμάτων / υπηρεσιών από το προσωπικό του ΚΕΑΤ.
- Ø Στην ανάγκη ενίσχυσης της συνεργασίας ΚΕΑΤ και σχολείων βλεπόντων για να διευκολυνθεί η επικοινωνία τυφλών ατόμων με βλέποντες.

Όσον αφορά στην οικογένεια του τυφλού ατόμου:

- Ø Τόνισαν την ανάγκη στήριξης της οικογένειας μέσω προγραμμάτων / υπηρεσιών, ώστε να αποδεχτεί την τύφλωση του παιδιού και να στηρίζει το έργο του σχολείου.

Τέλος, χαρακτηριστικό είναι ότι οι ερωτώμενοι αναγνώρισαν την ανάγκη για ενεργοποίηση / οργανωμένη παρέμβαση των ίδιων των τυφλών ατόμων με σκοπό την προώθηση της κοινωνικής τους ενσωμάτωσης.

- Ø Οι εργαζόμενοι στο ΚΕΑΤ που συμμετείχαν στην έρευνα χρησιμοποιούσαν συχνά τους όρους *ένταξη* και *κοινωνική ενσωμάτωση* τους οποίους και ταύτιζαν. Θεωρούμε ότι αυτό δεν είναι τυχαίο. Είναι πιθανόν να είναι αποτέλεσμα σύγχυσης όσον αφορά στον προσανατολισμό της ειδικής αγωγής στην Ελλάδα καθώς συχνά υπάρχει αναντιστοιχία ανάμεσα στους διατυπωμένους στόχους και την εφαρμογή τους.

B. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Κλείνοντας θα παραθέσουμε κάποιες προτάσεις που διαμορφώθηκαν μέσα από τα αποτελέσματα της έρευνας και της γενικότερης μελέτης του θέματος:

- Ø Η πρωτοβάθμια εκπαίδευση των ατόμων με προβλήματα όρασης θα πρέπει κατά την άποψη μας να προσανατολιστεί στο μοντέλο ενσωμάτωσης. Έτσι τα τυφλά παιδιά νηπιακής και σχολικής ηλικίας θα εκπαιδεύονται σε νηπιαγωγεία και δημοτικά σχολεία βλεπόντων με στόχο την αποφυγή διακρίσεων και την απόκτηση εμπειριών συνύπαρξης τυφλών και βλεπόντων, ενώ θα πρέπει να τους παρέχονται υποστηρικτικές υπηρεσίες. Επίσης θα πρέπει να υπάρξει μετάβαση από το μοντέλο της ένταξης στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση στο μοντέλο ενσωμάτωσης. Αυτό θα έχει ως αποτέλεσμα οι μαθητές με προβλήματα όρασης να μπορούν να συμμετέχουν ισότιμα στην εκπαιδευτική διαδικασία.
- Ø Είναι απαραίτητο να πραγματοποιηθεί συστηματική έρευνα για την παρεχόμενη εκπαίδευση στα τυφλά άτομα ώστε να διατυπωθούν συγκεκριμένες προτάσεις για τον τρόπο με τον οποίο θα επιτευχθεί η ενσωμάτωση στα σχολεία βλεπόντων. Θα πρέπει να ληφθούν όλα τα απαραίτητα μέτρα ώστε η ενσωμάτωση από απλός θεωρητικός στόχος να γίνει πράξη (υποστηρικτικές δομές, πρόσληψη προσωπικού, επιμόρφωση, εποπτικό υλικό κλπ.). Στην πορεία αυτή για την υλοποίηση του στόχου της ενσωμάτωσης θα πρέπει να αξιοποιηθεί η πολύχρονη εμπειρία του KEAT ώστε να αποτελέσει πυρήνα ενδυνάμωσης αυτής της προσπάθειας για ενσωμάτωση των παιδιών στα σχολεία βλεπόντων.
- Ø Η αξιολόγηση του υπάρχοντος συστήματος ειδικής αγωγής, ο σχεδιασμός των απαραίτητων ενισχυτικών μέτρων καθώς και η συνεχής επιμόρφωση των εκπαιδευτικών είναι απαραίτητες προϋποθέσεις για τον εκσυγχρονισμό της εκπαίδευσης στην Ελλάδα.
- Ø Είναι αναγκαία η ανάπτυξη προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης ατόμων με αναπηρίες της όρασης προσανατολισμένων στις νέες συνθήκες της αγοράς εργασίας, με σκοπό την επαγγελματική κατάσταση καθώς και την κοινωνική ενσωμάτωση των ατόμων αυτών.
- Ø Κρίνεται απαραίτητη η λειτουργία προγραμμάτων πρόληψης για θέματα σχετικά με την τύφλωση. Τα προγράμματα αυτά θα απευθύνονται στην οικογένεια, στη σχολική

κοινότητα καθώς και στην ευρύτερη κοινότητα με σκοπό την ενημέρωση και την ευαισθητοποίηση τους.

- Ø Στην προσπάθεια για επιτυχημένη εκπαίδευση των ατόμων με αναπηρίες της όρασης κρίνεται αναγκαίος ο πλήρης "εφοδιασμός εποπτικό υλικό (βιβλία σε μορφή Braille, κασέτες, χάρτες κλπ.) του KEAT καθώς και των σχολείων, όπου εκπαιδεύονται μαθητές με αναπηρίες της όρασης.
- Ø Είναι αναγκαίος ο επανασχεδιασμός της υπάρχουσας προσβασιμότητας δημοσίων και ιδιωτικών χώρων στην Ελλάδα. Για τα άτομα με προβλήματα όρασης καθίστανται αναγκαία: α) η απουσία εμποδίων στα πεζοδρόμια β) η παρουσία ηχητικών σημάτων στα φανάρια και γ) η παρουσία ανάγλυφων για κατανόηση των δημοσίων κτιρίων.

Το δικαίωμα του κάθε ανθρώπου στην εκπαίδευση είναι αναφαίρετο. Η εκπαίδευση είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την επαγγελματική αποκατάσταση και την κοινωνική ενσωμάτωση. Ο δρόμος προς την κοινωνική ενσωμάτωση των ατόμων με αναπηρίες της όρασης είναι η εκπαίδευση χωρίς διακρίσεις. Μιας εκπαίδευσης που θα σέβεται την διαφορετικότητα, θα δίνει την ευκαιρία συνύπαρξης τυφλών και βλεπόντων και που μέσω αυτής της εμπειρίας θα διαπιστώνεται ότι είναι περισσότερα τα κοινά σημεία παρά οι διαφορές. Η προσπάθεια για εκπλήρωση αυτού του στόχου απαιτεί την οργάνωση / ενεργοποίηση των ίδιων των ατόμων με αναπηρίες της όρασης, την ενεργοποίηση των επαγγελματιών που ασχολούνται με τον συγκεκριμένο τομέα αλλά και την ενεργοποίηση κάθε πολίτη που θεωρεί ότι θα πρέπει να γίνει προσπάθεια για να ξεπεραστούν οι διακρίσεις και ο κοινωνικός στιγματισμός.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ø «*Ατυχήματα στην παιδική ηλικία*» (2001), πρόγραμμα πρόληψης προβλημάτων όρασης και τυφλότητας «Ουράνιο Τόξο», Αθήνα
- Ø Γερανίου Ε.-Σταγάκη Φ.-Νασούλα Β. (1994), «*Δικαιώματα αναπήρων*», στο Κοινωνική Εργασία, τεύχος 34,σελ. 101-103
- Ø Γκουρτζιάν Μ., (1994), «*Παράγοντες που μπορεί να επηρεάσουν τη στάση των ανθρώπων απέναντι στα άτομα με φυσικές και άλλες ανικανότητες*», στο Κοινωνική Εργασία, τεύχος 35, σελ.182
- Ø Δροσινού Μ., (2001), «*Ειδικές τάξεις ή τμήματα ένταξης*», στο Κοινωνική Εργασία, τεύχος 64, σελ.225-227
- Ø «*Έκθεση για την κατάσταση των ατόμων με ειδικές ανάγκες στην Ελλάδα*» (1994), Ε.Σ.Α.Ε.Α, Αθήνα
- Ø Ζώνιου-Σιδέρη Α., «*Οι ανάπηροι και η εκπαίδευση τους –μια ψυχοπαιδαγωγική προσέγγιση της ένταξης -*», Ελληνικά Γράμματα
- Ø Ζώνιου – Σιδέρη Α., «*Άτομα με ειδικές ανάγκες και η ένταξη τους*», Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα
- Ø Ζώνιου-Σιδέρη Α., (2004) «*Σύγχρονες Ενταξιακές Προσεγγίσεις*», Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα
- Ø Ισχύουσα κοινοτική νομοθεσία, «*Σύσταση του συμβουλίου της 24^{ης} Ιουλίου 1996 για την απασχόληση των μειονεκτούντων ατόμων στην κοινότητα*», επίσημη εφημερίδα, έγγραφο 386χ0379, 1996
- Ø Καβουνίδης Τ. (1996), «*Κοινωνικός αποκλεισμός: Έννοια, κοινοτικές πρωτοβουλίες, ελληνική εμπειρία και διλήμματα πολιτικής*», στο Διαστάσεις κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα, επιμέλεια: Καραντινός Δ., Τόμος Α, σελ.449-473, Αθήνα: ΕΚΚΕ
- Ø «*Κανονισμοί για την εξίσωση των ευκαιριών για τους ανθρώπους με αναπηρίες*»,(1994), Ο.Η.Ε
- Ø Κασσωτάκης Μ. κ.α, (1996), «*Φραγμοί στην εκπαίδευση και την επαγγελματική αποκατάσταση των ατόμων με ειδικές ανάγκες*», στο Διαστάσεις κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα, επιμέλεια: Καραντινός Δ., Τόμος Α, σελ.449-473, Αθήνα: ΕΚΚΕ
- Ø Κουτάντος Δ., (2005), «*Η Εκπαίδευση παιδιών και νέων με μειωμένη όραση*», Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα
- Ø Κρουσταλάκης Γ.Σ., (2003), «*Παιδιά με ιδιαίτερες ανάγκες – στην οικογένεια και το σχολείο -*», Αθήνα: Έ' έκδοση
- Ø Κυπριωτάκης Α., (2001), «*Μια παιδαγωγική ένα σχολείο για όλα τα παιδιά*», Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα
- Ø Κυπριωτάκης Α., (1985), «*Τα ειδικά παιδιά και η αγωγή τους*», Ηράκλειο: Ψυχοτεχνική
- Ø Λιοδάκης Δ., (2000), «*Εκπαιδευτικά προγράμματα για τυφλούς*», αυτοέκδοση
- Ø Νικολαΐδου Σ.,(1996), «*Ο αποκλεισμός ατόμων με ειδικές ανάγκες από τον ελληνικό αστικό χώρο*», στο Διαστάσεις κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα, επιμέλεια: Καραντινός Δ., Τόμος Α, Αθήνα, σελ.421-447, ΕΚΚΕ

- Ø «Οδηγός του πολίτη με ειδικές ανάγκες» (2001), Διυπουργική επιτροπή για τα άτομα με ειδικές ανάγκες – Υπουργείο Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Αθήνα
- Ø Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (1998), «Το Σχολικό Εργαστήριο Πληροφορικής», Ομάδα εργασίας
- Ø Παρασκευόπουλος Μ., (1999), «Ειδική τάξη και Η/Υ . Οργάνωση, εφαρμογή αναλυτικών προγραμμάτων. Προσέγγιση πρώτης ανάγνωσης και γραφής με Η/Υ» στο Θέματα Ειδικής Αγωγής, τεύχος 7
- Ø Παρασκευόπουλος Μ., (2000), «Προγράμματα σπουδών στις σχολικές μονάδες ειδικής αγωγής», Πρακτικά 3^{ου} Πανελληνίου Επιστημονικού Συνεδρίου Ειδικής Αγωγής του Π.Ε.Σ.Ε.Α, Ατραπός
- Ø Πυργιωτάκης Ι., (1996), «Κοινωνικοποίηση και εκπαιδευτικές ανισότητες», Αθήνα: Γρηγόρης
- Ø Ράπτου Αργυρώ, «Κέντρο Εκπαίδευσης και Αποκατάστασης Τυφλών: χθες, σήμερα, αύριο», αυτοέκδοση
- Ø Σακελαρόπουλος Θ., (1999), «Η μεταρρύθμιση του κοινωνικού κράτους», Αθήνα: Κριτική
- Ø Σανσαρέλ Ζ. Λ., «Η ειδική αγωγή στον διεθνή χώρο – σύγχρονες αντιλήψεις και κατευθύνσεις», Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, (μετάφραση – επιμέλεια: Σιπητάνου Α.)
- Ø Σταθόπουλος Π., (1996), «Κοινωνική Πρόνοια», Αθήνα: Έλλην
- Ø Στασινός Δ., (1991), «Η ειδική εκπαίδευση στην Ελλάδα. Αντιλήψεις, θεσμοί και πρακτικές. Κράτος και ιδιωτική πρωτοβουλία (1909-1989)», Gutenberg
- Ø Στασινοπούλου Ο., (1992), «Άτυπα δίκτυα φροντίδας» στο Εκλογή 93, σελ.109-122
- Ø «Σύντομες πληροφορίες για την εκπαίδευση των τυφλών στο ΚΕΑΤ και το σύστημα Braille», (2000), Αθήνα: ΚΕΑΤ
- Ø Τζουριάδου Μ., (2000), «Παιδιά με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Μια ψυχοπαιδαγωγική προσέγγιση», Θεσσαλονίκη: Προμηθεύς
- Ø Τριανταφύλλου Γ., (1984), «Παιδιατρική οφθαλμολογία...για μη ειδικούς», Θεσσαλονίκη
- Ø Φραγκουδάκη Α., (1986), «Κοινωνιολογία της εκπαίδευσης», Αθήνα: Παπαζήση
- Ø Χαρουπιάς Α., (2001), «Το σχολείο για όλους» στο Κοινωνική Εργασία, τεύχος 62, σελ.107-110
- Ø Χατζηχαλαράμπος Ε., (2000), «Ψυχοκοινωνικά προβλήματα μερικώς βλεπόντων και τυφλών ατόμων – Διαστάσεις αποκατάστασης και κοινωνικής ένταξης-», Αθήνα
- Ø Χιουρέα Ράνια, (1998), «Εισαγωγή στην εκπαίδευση των τυφλών στην Ελλάδα», Αθήνα: Λύχνος
- Ø Luis Cohen – Laurence Manion, (1994), «Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας», Αθήνα: Μεταίχμιο
- Ø Creswell j., (1998), «Qualitative inquiry and research design», Sage Publications, U.K

ΠΗΓΕΣ ΑΠΟ ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ ΣΤΟ INTERNET

- Σ. Πολυχρονοπούλου – Ζαχαρογέωργα, 22/03/2007, *έννοια και κοινωνική διάσταση της αναπηρίας*, [www.modules.php?op=modloadarticle]. URL <http://www.specialeducation.gr>)
- Ø “Αναπηρία Τώρα”, για άτομα με ειδικές ανάγκες, *Αποκατάσταση και απελευθέρωση* (22/03/2007), [www.gr-arts/19-rehab01] URL <http://www.disabled.gr>
- Ø Ζώνιου-Σιδέρη Α., 23/07/2007, *η εξέλιξη της ειδικής εκπαίδευσης από το ειδικό στο γενικό σχολείο*, [www.190-gr.pdf]. URL <http://www.dea.gr>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Παράρτημα Α

- Προτεινόμενο σύστημα ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης –

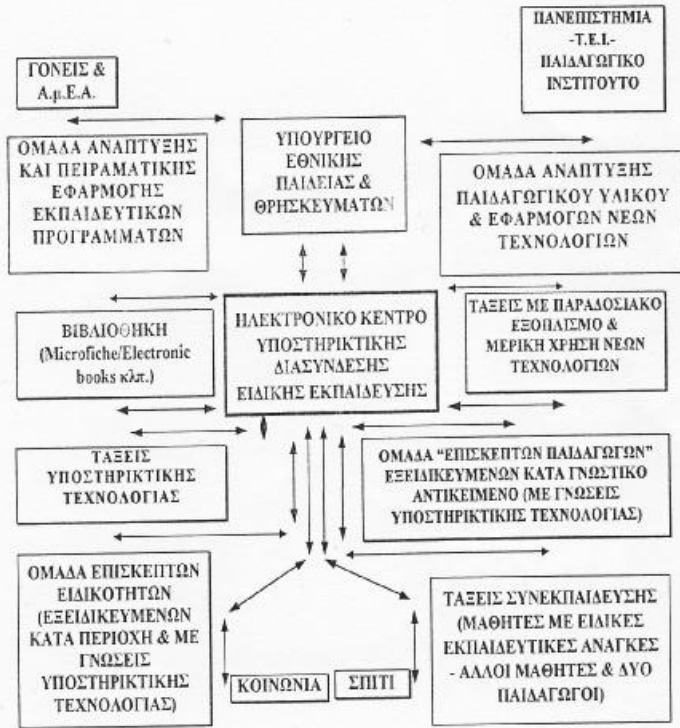
Παράρτημα Β

- Σύστημα γραφής και ανάγνωσης Braille –

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α

- Προτεινόμενο σύστημα ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης –

Παράρτημα Π'
ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΣΥΣΤΗΜΑ
ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ & ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

4. βλ. π. Χαρούπιας Α.Π. (1997) Παράρτημα Ι, σελ. 237.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β

- Σύστημα γραφής και ανάγνωσης Braille

Τα γράμματα της ελληνικής γλώσσας

Δίψηφα φωνήεντα και συνδυασμοί

α (το ελάσσονο)

α (1)

β (1,2)

γ (1,2,4,5)

δ (1,4,5)

ε (1,5)

ζ (1,3,5,6)

η (3,4,5)

θ (1,4,5,6)

ι (2,4)

κ (1,3)

λ (1,2,3)

μ (1,3,4)

ν (1,3,4,5)

ξ (1,3,4,6)

ο (1,3,5)

π (1,2,3,4)

ρ (1,2,3,5)

σ (2,3,4)

τ (2,3,4,5)

υ (1,3,4,5,6)

φ (1,2,4)

χ (1,2,5)

ψ (1,2,3,4,6)

ω (2,4,5)

αι (1,2,6)

οι (2,4,6)

ου (1,6)

αι (1,4,6)

οι (1,3,6)

ου (1,5,6)

Τα **κεφαλαία γράμματα** γράφονται όπως τα μικρά, αφού όμως βάλουμε μπροστά ένα σύμβολο που λέγεται "κεφαλαιοδείκτης".

Τον γράφουμε με τις κουκίδες (4,6)

Α, Β

Α (4,6) (1),

Β (4,6) (1,2).